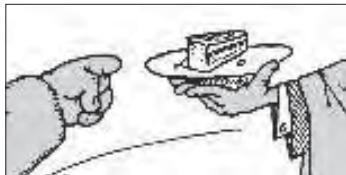

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Э Т А

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Фонд выдання газеты «Наша Ніва». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

Вінаватымі аказаліся немцы

Віталь Сліцкі, Валерка Булгакаў, Яраслаў Раманчук, Адам Глебус, Васіль Сёмуха, Сяргей Харэўскі, Аляксандар Адамянц пра «Німецкую хвалю» і беларускую нашу мову. А таксама: мэараандум Рады БНР у гэтым пытанні, заява партыі Аляксандра Казуліна, палеміка і грамадзянская салідарнасць.

Старонка 3, 14—17.

НАВІНА Ў НУМАР

МТВ па-беларуску

У верасні ў Беларусі пачне віщчаныне найвядомейшы суսветны музичны канал MTV. Дзіржава стаце 165-й крайній віщчаныні канала, а беларуская мова — 19-й па ліку працоўнай мовай аднаго з кіраўнікоў праекту, музыканта Валіка Грышка, усе праграмы, зроблены ў Менску, будуть ісці па-беларуску, а беларускае MTV стане ў краіне адзінай тэлепраграмай, дзе вядоўцы будуць размаўляць выключна па-беларуску. Прымаць канал на першым часе будуть абэнэнты «Космас-ТВ», а таксама карыстальнікі менскіх кабельных сетак, затым плянунца пакрыць ўсю Беларусь. Старонка 3.

З УСЁЙ КРАІНЫ

Помнік Яну Паўлу II

На Спленіне ў Мосары быў асьвячоны помнік Яну Паўлу II. Старонка 8.

ГРАМАДЗТВА

Пена на піўных хвалах

Закон пра забарону расыпіцца піва ў грамадzkих месцах будзе ўхвалены, але пакіне шмат пытанняў. Піша Руслан Равіка. Старонка 5.

ЛІТАРАТУРА

Краіна зёлак

Юрась Пашопа. Фрагменты біясконцай пээмы. «Здаўна дабро гуманізмам людзі завуць мік сабою. Зъмей ж, напэўна, зъмізмам праразлі б, каб ведаць словаы». Старонка 20.

Дык падпісвайся!

На любой пошце можна аформіць падпіску на верасень—сінегань. Падпісны індэкс газеты «Наша Ніва» 63125. Падпіска для прыватных асобаў будзе каштаваць 4510 рублёў у месяц, для арганізацый — 5631 рубель. Падпіска на штапкі «Белсаўдрук» танышнейшая: 3340 рублёў на месяц. «Наша Ніва» — гэта 24 старонкі без чужога слова штотыдзен.

Рэпартаж зь Вялікага Княства

Акуратныя мястечкі з памаранчавымі хатамі і дыхтоўнымі крыжамі па канцох. Гладкая, нібы люстэрка, шаша. Мокрыя буслы на слупах. Гэта Івейшчына, радзіма Зянона Пазньяка. Мы выправіліся сюды, маючи з сабою ягоную новую паэму «Вялікае Княства», што толькі-толькі выйшла ў Нью-Ёрку. Мы едзем на Івейшчыну, у мястечка Суботнікі, шукаць сълядоў Зянонавага Вялікага Княства. Рэпартаж Андрэя Скурка, Барыса Тумара. Старонка 10.

У КДБ за LLL-мульты

Затрыманы аўтар мультфільмаў **пра Лукашэнку**, «На аўторак выклікаў тэлемайстра, раніцою — званок у дзвіверы. «Хто?» — пытаю. «Тэлемайстар!» — у адказ. У кватэру зайшли прадстаўнікі КДБ, паказаўшы пасьведчаныні, адразу з «панятнімі».

«Не баюся перасъеду, а вось да чаго маральна не падрыхтаваны, дык гэта да вішчансага выпадку. Ці абвесціць «наркадылерам» або «гандляром зброяй». Яны ж разумныя», — казаў у мінульым нумары «НН» Віктар Базукевіч, стваральнік палітычных LLL-мультфільмаў.

У аўтарак шэсць супрацоўнікаў гарадзенскага ўпраўлення КДБ уварваліся ў ягоную кватэру а 8-й раніцы. Старонка 2.

У гушчарах

Павал Севярынец прыбыў на «хімію». Беларуская Сібір — гэта леспрамгас на станцыі Алёшча.

Жыць ён будзе ў інтэрнаце для «хімікаў» у вёсцы Малое Сітна Полацкага раёну, па піць кілямтры ад станцыі. Алёшча — апошняя беларуская станцыя на чыгуначнай лініі Полацак—Невель. Месціцца яна за 4 км ад расейскай мяжы і за 40 км ад Полацку. Рэпартаж Алеся Аркуша. Старонка 6.

Чароўная кніга скаргаў, альбо Дзівоснае лета 2005-га

Усе на лесанарытоўкі!
Піша Віталь Тарас.

Дапамажы сабе сам

Пілуючы бервіно падчас пікету ля польскага консульства, сябры БРСМ дэманстравалі сымбалічную падтрымку палітыкі ўраду ў міжнацыянальных дачыненіях. Але яны нават і падумашць не моглі, які глыбокі сэнс набудзе гэты іхны хэпэнінг у стылі рэтра праз пару тыдняў. Пасылкі жывенскаяга ўрагану беларусы ў пасирпальны аду стыхіяў рэбёнкаў дружна пілавалі паваленымі ветрамі дрэвы, рубілі ды цяглі бярвенне. Пагрозілі выявы, якія прагучалі на самым версе — «глядзіце, каб не пакралі лес!», — сталі свайго роду сыгналам для насельніцтва. Усе на лесанарытоўкі!

Адзін з дачных пасёлкаў пад Менскам у выніку ўрагану цалкам адразаў аздонікі да вонкавага съвету — ні праехаць, ні прысяць, ні съяціла, ні тэлефонай сувязь. На другі дзень падраздзяленні МНС прарэзалі з дапамогай тэкнікі праз павалены лес дарогу. А яшчэ праз дзень на ёй з'явілася аўтамашына Мінсувязі. Дацікі падумалі: цягнучы тэлефонную сувязь. Але сувязісты проста скарыстаць момант, каб запасціся дровамі. Дзеля гэтага й была задейнічана наўчальная аўтатэхніка. Але жыхары лепіччаў, як і навакольных вёсак, на сувязісту не крывідавалі — яны першыя началі наўчальную сувязь.

Іменем прэзыдэнта

Гараджанам стыхія прынесла адны не-прыемнісці. Пашылі дахі ў жылых домах. Пацякіла столь і ў знаёмых, у дому з новым капітальным рамонтом. У ЖЭС, куды патэлефонаваў гаспадар, адмаўліцца ад таго, што рамонт давядзенца рабіцца да кошт камунальнікаў, якія стаці. Толькі трэба акт склаць. Але прысласць супрацоўніка, каб ацяніць нанесеную дажджом шкоду, адмовіліся. «Вы на ведацца, што кіраўнік дзяржавы загадаў нам ліквідаць наступствы ўрагану да заканчэнняя здзіжурны?» — пагрозілі запытальнікамі. «У нас людзей не хапае! На наступным тыдні тэлефунайце». «А вы хіба не чулі, што кіраўнік дзяржавы загадаў дайсць да кожнага чалавека?!» — зідзіліна запытала адказнымі кватэрэдымальнікам. Суразмоўца на тым канцы дроту кіруючы сумаеўся, а потым далікатна папрасіў пачакаць да панідзелка. З кіраўніком дзяржавы не паспрачлесяся. Хоць на ўсе вышэйшыя ўказначыны выконваючы «своечасова даў поўным аб’еме».

Чароўны куфэрак

Іншыя знаёмыя атрымалі дом у спадчыну. Пасыль судоў да розных інстытуцый справа трапіла на ўпраўву гедэзі. Усе пагрэбныя дакументы былі падрыхтаваны ў належныя тэрміны, засталося толькі адправіць поштой у гарывіканкам. Праходзіцца месец, другі, трэці. «Моі дакументы не ў парадку, моі подпісы якога не хапае?», — турбуеца знаёмы. «Усе ў парадку, усяго хапае, — супакоіваючы ў адказ ва ўстаноўве. — Чакайце».

Стаміўшыся чакаць, знаёмец у адчай пайшоў ва ўстаноўву, дзе запатрабаваў книгу скаргаў. «У нас яе німа», — кажа чыноўніца. «Як німа, ёсьць жа ўказ!», — абуроіца наведнік.

Кніга была, але начальнік загадаў ніко-

му яе не даваць. Тут у галаву знаёмцу прыходзіцца думка. «Сёня будзе прэканферэнцыя вашага міністра, то я ў яго запытаюся, хто я чаму ў яго ведамстве выдае падобныя загады», — сказаў ён і выйшаў. Не пасынёў з чацвертага паверху спусцица на першы, як яго ўнізе чакала чыноўніца ю ласкава прасіла вірнуцца, каб залатвіць справу.

Падобных гісторыйяў беззліч. І кніга скарыя фігуруе амаль у кожнай, але, хутчэй, яна зыўлецца прадметам казачнымі, нібы чароўны куфэрак. Распавяданчы або розных бюрократычных праблемах із аб выпадках звязчайнага хамства — у краме, у міліцыі, на дарозе, у міністэрстве, у ЖЭС, суразмоўца амаль николі не амбіне-

справядліві. А галоўнае — ананімны. Бо немагчыма паверыць, што нейкі Iван Іванавіч альбо Пётр Валір Іванавіч на сваіх высокіх пасадах, пры сваім уздоўжніцтве, манерах і пачварным выглядзе твара здолыны дапамагчы чалавеку ў прынцыпе. А калі скарыя займаеца абстрактная дзяржава альбо нехта невядомы, усюдышыны ды ўсёмагутны, бесстаронны й бездаркны, як прымітная камісія ва ўнізвэрзітэце, дык тады справядлівасць абавязкова павінна перамагчы. А скарык будзе сціпла збіраць же плады.

Ахвярай гэтага мэханізму справядлівасці зайдёды будуть, канечнае, ворагі ѹзласлыўцы, а звязчайныя грамадзянския скарыкі — ніколі! Гэта й будзе іздальная дзяржава, Горад-Сонца, выспа ўтопія! У топія, як вядома, была разліваная на практыцы ѹзласлыўца, якія звалася яна краінай Саветаў. (гісторык Некріч і Гельлер кнігу пра СССР так і назвалі — «Утопія ва ўладзе»). Мільёны савецкіх грамадзянін рэгулярна пісалі адзін на аднаго скары, дакладней — даносы. Можа, больш правільна было бы назваць кнігу скарыя книгі даносаў?

Парарад у головах

Вядомы бюрократычны прынцып «дзесяціаго, каб скараціць, трэба павілічыць» ёсьць насымреч законам фізыкі: нішто зь ничога не зьяўлімешца і нікуды бязь следу не зьнікае. Камуністычны ідэі, нават савымі маночнымі, таксама нікуды не зьнікаюць. Некалі Маскву абвесьцілі ўзорнымі камуністычнымі местамі. Цяперашні Менск вырашыў ні ў чым не стаступаць колішній Москві і стаць адным з найпрагнажайшых — і найдаражайшых — гарадоў Еўропы. Проблема дэфіцыту харчу ціпера не стаіць — іны ў менскіх крамах амаль ні ў чым не стаступаюць маскоўскім. Што чыньць чысьціні на вуліцах беларускай сталіцы, дык бліжэй да ідэалаў Гораду-Сонца заходзіцца хіба што Пхэньян. Праўда, згаданы вышэй ураган папсаваўткі карпіну дабрабыту на вуліцах Менску.

Але ж парадак быў наведзены сапрауды ўдарнымі тэмпамі, і толькі пянькі ў дварох ціпера нагадваюць пра навальніцу.

Навесці парадак на вуліцах і ў дварох, асаабліва калі ў гэтым зацікаўленыя самі жыхары, значна прасцей, чым у головах грамадзянінаў. А галава сёлета нават у смага выпрабаванага менчукі можа пайсці кругам. Хоць і кажуць, што ад перамен назваў вуліц зъмест (інакші кажучы, іхны выглед) не мяніцаць, ад гэтага на лігчы. Галоўны прастект стаіць хоць і перастаў насыць імя Скарыны, але ж застаўся прастектам, хоць і з назівам Незалежнасці. А вось ці стала вуліца Варвашэні прастектам пасыль перайменавання ў Машэрава?

Цікава, дарэчы, што ў Варвашэні — у адразыненне ад Машэрава, не знайшліся актыўных абаронцаў сяд жыхароў Менску. Барэльеф з выявай аднаго з быльых савецкіх кіраўнікоў партызанская руху Беларусь прыбраў з вуліцы ў цэнтры гораду ў іншае месца «бяз шуму й пылу».

На мапе Менску яшчэ застаюцца вуліцы Камуністычная, Інтэрнацыянальная, Калініна, Куйбышава, Ландара, Мясінікова, іншыя дзеячы, якія ў лепшым выпадку на маюць нікага дачыненія да Беларусі, а ў горшым — спрыяльнілі да рэпрэсій супраць беларусаў. Але гэтыя імёны малі што гаворыць менчукам, і ўсе перайменаваныі спатрэблілі адно толькі дзеля самога прайсця перайменавання. Рух ёсьць усё, канчатковая мэта — нішто. Пры адсутнасці зрухаў у грамадзкім жыцці, калі самай высокай майстэрнай становішчы запіс у кнізе скарыя, функцыю аздараўленчай грамадзкой атмасферы часам бярэ на сябе прырода. Жывенская віхура ня толькі дазволіла частцы беларускага насельніцтва назапасіць дроваў, а камунальніку прымусіла наводзіць «парадак на зямлі». Яна таксама правестрыла магіт некаторых грамадзянін, разъвяўшы непатрэбныя іплоўдзі ды марнія спадзіванні.

люстра дзён

Крок да СГА, ці Подых навальніцы

Падпісаньне ўказу А.Лукашэнкам аб далучэнні Беларусі да Кіёцкага пратаколу — істотны крок на шляху да ўступлення ў Сусьеветную гандлёвую арганізацыю. А вось усе размовы пра пакупку квотаў выглядаюць несур'ёзна, бо квоты будуть купляцца найперш у краін Эўразіі. Піша Уладзіслаў Белавусаў.

Кіёцкі пратакол ёсьць дакумэнтам да Рамачнай канвенцыі ААН аб зъянені клімату. Кампраміс аб гэтым быў дасягнуты яшчэ ў снежні 1998 году ў Кіёта, аднак

дамова набрала моц толькі сёлета, 16 лютага.

У адпаведнасці зь ёй прымысловая разыўтыва краіны да 2012 году павінны злыніць супольныя выкіды парниковых газаў, што выклікаюць глябальнае паянленне, у сярэднім на 5,2% у параўнанні з 1990-м. Доля супольных выкідаў прымыловая разыўтыва краін, якіх ратыфікавали пратакол, складае 44,2% агульнага аб'ёму выкідаў парниковых газаў. Раней ад ратыфікацыі пратаколу адмовіўся такія індустрыяльныя ваўкалагі, як ЗША, на долю якіх прыпадае 38% выкідаў, ды Аўстралія.

Кіёцкі пратакол — гэта таксама і палітычнае пагадненне для разыўтвіцца міжнароднага супрацоўніцтва пад эгідай ААН па прадухіленні глябальнага зъя-

ненія клімату, а таксама першы інструмент міжнароднага права, што прадугледжвае ўздел прыватнага сэктару ў выкананні міжнародных абіязательстваў. Такім чынам, без залішняга патасу можна сэцвярджаць: Кіёцкі пратакол да рамачнай Канвенцыі ААН аб зъянені клімату — адзін з найважнейшых экзягічных дакументаў сучаснасці.

А ўсё ж ці патрэбен ён Беларусі? Наводзе інфармацыі Міністэрства прыроды, аб'ём выкідаў парниковых газаў у Беларусі знаходзіцца на ўроці 50—55 млн т CO₂. Пачынаючы з 1995 г., эканоміка краіны разыўваетца базу росту спажывання паліўна-энергетычных ресурсаў.

Працяг на старонцы 9.

**Марыуш Машкевіч:
Якая апазыцыя ў
Беларусі**

Журналістка радыё «Свабода» Вольга Каракевіч звязнулася да былога пасла Польшчы ў Беларусь Марыуша Машкевіча з пытаннем: «Прадстаўнікі беларускіх апазыцыйных сілаў вырашылі звязніцца з Аляксандрам Лукашонкам з просьбай, каб ён даў памішканыя для правядзення Кангресу демакратычных сілаў. Што, на Вашу думку, значыць гэты крок?» Вось што адказаў польскі дыпламат-беларусіст:

ММ: «Апазыцыйныя палітыкі паказваюць, што гуляюць чыста, паводле тых правілаў, якія хадзялі б мену ў краіне, дзе ўсё будзе поўная демократыя. Сапрэдамы, ніхто іншы на вуліцах Чххі з рыльцем, бо лёгка знайсці гасподу з вулінымі месцамі, кандыцынізрам, музыкай і рознымі зручнасцямі да бурштынавага напою, накітліт прыблізілі. Плянкі й блізанкі — гэта падобенства да дому, гасцей іх якога летніку ў гарах.

У 1999-м годзе я сутыкнуўся з тымі на вуліцах Менску. Была апазыцыйная дэмманстрацыя. Сабраліся 3—4 тысячы людзей. Яны ішлі праспектам Скарбіны і, як загаралася чырвоная сяйтло сіягтлафора, усе дэмманстранты спыніліся.

Гэта мне дапамагло зразумець, якая апазыцыя ў Беларусі. Яны хочуць быць такімі прыстойнымі людзімі, якія шануюць літараліту ўсё законы, прытрымліваюцца ўсіх правілаў гульні. У гэтым руху ніякіх дынамікі, харызмы... Такое ўражанне, быццам ёсьць вытаптанае сцежкі, па якіх толькі й можна хадзіць. Але, як будзе чырвоная сяйтло, траба спыніцца. І яны спыніліся.

Ва Украіне такой праблемы не было. Лодзі сабраліся на Майдане Незалежнасці, сідзелі, стаялі, хаці ім гаварылі, што трэба разыўцца, што іхны сход нелегальны. Але яны легальнасць фактычна самі ўстанаўлілі. У Беларусі такой сілы яшчэ ніяма.

Патрабны харызматычны палітык... Раскіданая стружка ляжыць на стале. Але надараеца момант — і з'яўляецца магнэс. І аказваецца, што ўся куча ўкладаецца ў сэнсуюную канструкцыю. Патрабны харызматычны палітык які будзе ўлічваць усе беларускія каштоўнасці. Праўда, я думаю, прыходу такога харызматыка нельга прадбачыць.

ГАСПАДАРКА СЪЦІСЛА

Весткі з палёў

Старшыня Менабельваканскаму М.Дамашкевічу сэцвярджае, што ў вобласці сабралі 1 млн т зерна. Сярдзіня ўраджайнасць складае 32,2 ц/га. Найвышэйшая — на Гарадзенскім — 45,2 ц/га, на Гомельшчыне — звыш 29 ц/га. Праўда, эканамісты выказываюць засыдрогі, што на вёсцы назіраюцца масавыя прыліскі.

Насуперак палітычнаму пахаладанню

За студзень—ліпень экспарт энергіі ў Польшу павялічыўся, склаўшы 101,7% да аналігічнага леташняга перыяду і перавысіўшы 500 млн кВт/г. Пра гэта заявіў дарадца гендэрэктара кантрору «Белэнэрга» Мінэнергетыкі У.Кардуба.

ДЗЯРЖАУНЫ КЛОПАТ

Пена на піўных хвалях

Закон пра забарону расыпіцца піва ў грамадzkіх месцах будзе ўхвалены, але пакіне шмат пытанняў. Піша Руслан Равіка.

Адмажкоўваючыся ад Захаду, урад набліжае законы да заходніх стандарту. Забарона піць піву ў грамадzkіх месцах павінна зрабіць Беларусь білжайшай па ўзроўні культуры да Эўропы і ЗША.

Сапрэдамы, ніхто іншы на вуліцах Чххі з рыльцем, бо лёгка знайсці гасподу з вулінымі месцамі, кандыцынізрам, музыкай і рознымі зручнасцямі да бурштынавага напою, накітліт прыблізілі. Плянкі й блізанкі — гэта падобенства да дому, гасцей іх якога летніку ў гарах.

У Беларусі пасыль ўвядзены пастановы сям-там сутыкнуўся з непрэменай рачайсцю. Так, у Баранавічах у летку пяць жыхароў піўных месцаў сядрэштавалі піўнавага наставаў, асабліва пасыль 17-й, калі стомнены электрагарт вяртавацца з працы. Пра зіму і казаць ніяма чаго — навесы зынкаюць пасыль 1 кастрычніка, а піцьнікі ў горадзе з антонава сязгу. Пакуль ніяма ў беларусаў звычкі (амагчыма, і грошай) купіць піво згадзя скрынімі да захоўваць у лядоўні.

Магчыма, што закон будзе жыць сваім жыццем, а плянкі піва ў руках цічы сваім. Дзейнічае ж даўно ў нас закон пра забарону піўнавага ў грамадzkіх месцах. Але парушаюць яго штодня сотні грамадзян. А ёсьць нават сявочныя дні, калі закон той на дзейнічае зусім. Моладзь тады цёгасця піцьнікі на вуліцах, гаролжа праадаенія плюшчах пад вонкамі выканкамаў. Міліцыяны ў парадных мундзірах лагодна пазіраваюць на ўсё гэта, разглажоючы толькі ўзделнікай боек.

У гэтым сявочным для гандлю дні крамы адбіваюць месячныя вырuchкі й спыльваюць у людзей месячныя заробкі. Такі дні ціперарак становіцца гэткім ж волынам для піва. А ў астатнія будні за плянкі піва ў руце будуть разглажіваць міліцыяны. Закон будзе ўхвалены, але пакіне шмат пытанняў. Напрыклад, пра пакуначкі для бутэлек. Ці будуть яны прадавацца, ці бровары будуть іх прыкладаць да плянкі? Ці магчыма будзе з тых пакункуў піць у грамадzkіх месцах, ці давадзіцца выпіягваць бутэлку ў пакуначку пільнаму міліцыяну свой «Дзюшэ»?..

Баранавічы

Рост заробкаў

Паводле Міністэрства, у чэрвні заробак работніка склаў Br-767 355. У валютным эквіваленте налічаная зарплата (без уліку выплаты падатку) павялічылася з \$200,4 да 221,6 са студзеня па ліпень.

АГ, afn.by, belapan.com, interfax.by

КУРСЫ ВАЛЮТ

на 18 жніўня:

- 1 амерыканскі далаў — 2 150 рублёў.
- 1 зліт — 2 643,86 рубля.
- 1 латвійскі лат — 3 797,92.
- 1 літоўскі літ — 765,60.
- 1 польскі злоты — 657,05.
- 1 расейскі рубель — 75,51.
- 1 украінская гривна — 432,20.

Паводле Нацбанку

Дамініканцы прыязмліліся ў Горадні

25 ліпеня — 6 жніўня адбыўся навуковы летнік, прысьвечаны гісторыі дамініканцаў у Беларусі. Піша Пётра Рудкоўскі ОП.

Манахі і «Басовішча»

Вечар, 24 ліпеня. Стایм учатырох — Генадзь Семянчук, айцец Марак, брат Яцак і я — на гарадзенскім чыгуначным вакзале і чакаем групу польскіх дамініканцаў, што мусіць прыехаць цягніком Кузьница — Горадня. Зазывчай чакаеш, што з яго пачнуць выбыгаць «чайнакі» і навыпадрадкі бегчы на праpusкі пункта.

Сённяна інакш: зъ цыніка вывальваеца натоўп моладзі з заплечнікамі — «Басовішча» скончылася. «Наших» пакуль не відаць. І вось айцец Марак усклікае: «Нарэшце! Бачу Дзядка», — («Дзядка» — гэта сібровская мянушка аднаго з чаканых «нашых») і пачынае «Дзядку» махаць рукой. Той — у адказ. Высыветлілася, што Марак памахаў не Дзядку, а якомусь хлопцу, што вяртаўся з «Басовішча», падобнаму да Дзядка. Але якака розыніца: тут усе свае, чужых ням. Неўзабаве звіяўся і сапраўдны Дзядак разам з братамі.

Археалагічна-дамініканскі хаўрус

Навуковы лягер складаўся з дзяўчыных частак — вандроўна-археалагічнай (першы тыдзень) і дастынтарна-гісторычнай (другі тыдзень). Ладзіўся дамініканцамі, студэнтамі Філізофска-багаслўскага калегіуму дамініканцаў у Кракаве, у супрацоўніцтве з доктарамі гісторыі, археолягам Генадзем Семянчуком.

У панядзелак, 25 ліпеня, выехалі ў Канохі — мясцоўшчыну Ваўкавыскім раёне, на мяжы зь Барасцьцішчынай. У 1735 г. сюды на запрашэнні Яна і Тарэсы Шылтейн ды Камі прыбылі дамініканцы і пабудавалі драўляны касцёл з мураваным кляштаром. Нашай задачай было знайсці месцаўніходжанье буднікай, правесці раскопкі і даследаваць знаўдзенасці.

Экспедыцыйя з дзеяўці чала-век кіраваў згаданы ўжо сп. Семянчук і яго памочнік Шыман, студэнт археалёгіі з Ягеллонскага ўніверсітэту. Да нас далаўчыліся аматары-краязнаўцы з Ваўкавыску (башка з думі сынамі). Их прысутнасць была важнай тым, што прыяжджалі на «бусіку». Таму мы паездзілі па ваколіцах.

«Грыбоў там не зьбіраю»

Спачатку мы збиралі «міты і легенды», спрабуючи высьветліць, ці засталося ў памінкі людзей хоць нешта, што навіло б нас на съед дамініканскіх пабудоў. Чалавек, бывае, глядзіць у адказ няўчимна, не разумеочы, хто мы такія і што насамрэч тут робім.

Неўзабаве распаюсіліся па вёсцы чутка, што шукаем схаваныя скарбы або нават саму залатую карэту, якая, як вераць абарыгены, тоцца дэсёці паблізу іхніх вёскі. «Касцёл тут калісці быў, — тлумачым, — і кляштар дамініканскі. Шукаем месца, дзе гэта было». «А-а, касцёл, — адказвае суразмоўнік, гледзяны з падзорынем. — Дык вы схадзіце да Марыі Дуброўскай, яна тут у нас самая старая».

Марыя Дуброўская, праца-дольна, добрая і глыбока веруюча праваслаўная кабета, пайшла разам з намі, каб паказаць нам «касцёлішча». «Касцёл правадліўся пад зямлю, — расказвае па дарозе. — Засталася вялікая яма, дзе заўсёды поўна грыбоў. Але я не биру іх, бо гэта сывітое месца». На жаль, не удалося знайсці таго «касцёлішча».

Задаволіліся толькі аповедамі і легендамі. Пра дамініканскі кляштар пісалі гісторыкі, але нікто не падае нават намёку на канкрэтнае яго месцаўніходжанье. Справабаві кашаць то тут, то там, але нікай інфармацыі «выка-пачынаць» не удалося. Шыман жартаваў: «Што, ізноў павідзём рыдлёўкі на шатацы?»

Я люблю Беларусь

Пошукі не былі стратай часу. Вандроўкі па Канохах і навакольных вёсках, зносины зь людзімі, пошук гісторычных артэфактаў надта даспадобы прыўслілі дамініканцам-палацам — ледзь на ўсе з іх быў у Беларусі ўпершынно. Дзядак ужо на другі дзень сказаў, што Беларусь захапіла яго «усур’ёз і што сутнасна змянілася ягонае ранейшэя ўльгленыне пра гэту краіну. «Так і напіши ў «Нашу Ніву» пра мене, — загадаў мне Дзядак, — я люблю Беларусь». Вось я і пішу.

Побыт у Канохах быў узбагачаны і прыездамі шрагу гасціней. Паглядзець, як працуем, прыехала сям'я аўтостапамі Райка ОП («ОП» — пазнака належнасці да дамініканскага ордэну, ордэн працаведнікай, гэта сталя элемэнт яе аўтадэнтыфікацыі і адначасова паказынкі ступені яе любові да ордэну) — гісторык, пізант, мяничанка. Прыйшла таксама Юлька-Валацуга, асыпіранта псыхалёгіі ў БДУ, мянушка якой сама сабоня гаворыць, што яе зацягнула ў Канохі не археалёгія, а стыхійная натура, любоў да прыгоды і напроту цікаўсць да цыціць. Да Семянчука прыханалі знаёмыя геолагі з Менску і археолагі з Кракава. Былі, праўда, і няпрашаныя госьці. Напрыклад, адзін канюховец, няблага падпіт, зайдоў на нашу сядлібу і ўсялік намагаўся засыпіваць для палаціў нейкуюпольскую песеньку. У серады 27 ліпеня наша «інтэрнацыянальная» група дружна сувітавала беларускую нацыянальную сывіта — гадавіну прынціца Дэклирацыі аб сувэрэнітэце Беларусі.

ЛІТАРУДКОВСКА

Кляштар на вуснах

І вось пасля гэтага сывіта, у чацвер, удалося нам здабыць важную для нашых спрабы інфармацыю. З чарговасю размовы з віёскуцамі даведаліся, што касцёл знаходзіўся на месцы старой школы, якая згарэла ў 1977 г. Цікава тое, што ў сувядомасці людзей замацавалася назыв «кляштар» на абазначэнні месцаўніходжанья касцёлу. Да сённяня захаваўся ўстойлівы выраз «пайду за кляштар», г.зн. «хутку памру», паколькі трохі далей ад колішняга касцёлу быў праваслаўны могільнік.

Пра дамініканцаў ніхто нічога не памятаў, але «кляштар» быў увесі час на вуснах. На наступны дзень, у пятніцу, амаль выпадкова даведаліся ад адной спадарыны, што ў 1928 г. на месцы знаходжанья касцёлу рабілі раскопкі палаці і адкалапі наёй абарыз. Хто гэта кашаць і куды вывезлі абразы, застаецца пакуль загадкою.

Гэтыя канстататы і сталіся аноўным дасягненнем нашых археалагічных экспедыцый. А ў міжчасіс мы выканалі крхкую складаны, але пасыпаховы манэў — завіталі ў Ружаны, Маладзечнікі і Ліду, а потым пасхалі ў Каневіцкі на фэст сывітай Ганны — бабулі Хрыста.

Гісторычнае сэсія

Аddyлася яна ў Горадні, у будынку Вышышайшай духоўнай сміністры, і трывала 1—6 жніўня. З раніць пачыналіся лекцыі, слухачамі якіх былі і браты-дамініканцы, і выкладчыкі з Гарадзенскага ўніверсітэту. Яны драмлюць дэссы на нетрах нашае зямлі, схаваныя ад людзяў вакладкі вока двума тоўстымі напластаванынімі — расейскім і польскім і більшавіцкім.

Ажыўленню каранёў не спрыяў і беларуская нацыянальная гісторыяграфія. Для Каракеўча дамініканец — гэта сымбал рэакцыі і цемрашальства. Адзін з герояў яго прычты «Хрыстос прыязмліўся ў Горадні» дамініканец

Фларыян Басяцкі — свайго роду «сывіты» usiaka зла і крывадушша. Такім чынам, лягер стаўся карысны прыгодай і для сувецкіх людзей (каталікоў, праваслаўных, агностыкаў), што прыходзілі на нашы лекцыі або ўдзельнічалі ў археалагічных пошуках.

Міндоўга каранаваў дамініканец

Для беларусаў, мабыць, немаважнае тое, што Міндоўга каранаваў дамініканца, кульмскі біскуп Гайнрых. Што дамініканцы ўдзельнічалі ў Луцкім звяздзе, на якім была прынятая пастанова каранаваць князя Вітаўта. Немаважна, пэўна, і тоес, што менавіта дамініканец Collegium Generale, што існаваў у XVIII ст. у Горадні разам з выдатнымі яе знаўцамі Альбінам Семянчук і Людмілай Госціевай.

У апошні дзень летніка вырашылі нарадзіцца на вуснах, Мір і Нясьвіж. Па дарозе заехалі ў адну невялікую мясцовасць, касцёл паглядзеяць. І якое ж было наша здзіўленыне, калі спаткніліся з дзіржаўнага ідола, які, сабраўшы ў касцёле мясцовыя палаці, тлумачыў ім (на расейскай) «сунтасць дзіржаўнага палаціў» ў дачыненіні да польскіх меншасці. І што на гэта было сказаць гасцям з Польшчы? На шысьце, нічога казаць не давялося — і так зразумелі...

Нутро Беларусь

Нам, дамініканкам, важна было «дакрануцца» да сваіх каранёў, запушчаных у Беларусі і запушчаных у цentru Беларусі. Яны драмлюць дэссы на нетрах нашае зямлі, схаваныя ад людзяў вакладкі вока двумя тоўстымі напластаванынімі — расейскім і польскім і більшавіцкім.

Ажыўленню каранёў не спрыяў і беларуская нацыянальная гісторыяграфія. Для Каракеўча дамініканец — гэта сымбал рэакцыі і цемрашальства. Адзін з герояў яго прычты «Хрыстос прыязмліўся ў Горадні» дамініканец

«Свята пчалы» сабрала менчукой на Мядовы Спас калі Маствацкага музею.

СЪЦІСЛА

Сабраць свой род

Выкладчык Віцебскага тэхналагічнага Універсітэту, былы венекам Ільля Кісьлік вырашыў ўздзіўць землякоў. У мястечку Лявонпаль (Мёршчына) ён наладзіў вялікую супстречу — «Свята роду Кісьлікоў». Звёхалася больш за 80 чалавек з розных куткоў Беларусі, а таксама — Рәсеi і Украіны. Супстречы была прызначаная калі місцовая царквы, потым прыйшло набажэнства ад здароўі Кісьлікоў да іх родзічак, паніхід аб памерлых, наведанье могілак, дзе пахаваныя іх дзядзі й прадзеды. «Какой колькасці людзей у царкве не было ад святкаваньня тысячагодзіў мястечка», — кажа сцятар Лявонпальскай царквы

а.Мікалай.

Радавод Ільля Кісьлік пачынае ад прадзеда, які жыв у Барсуках за тры кілометры ад мястечка і насы прызыўшча Бараноўскі. У мястечку Лявонпаль (Мёршчына) ён наладзіў вялікую супстречу — «Свята роду Кісьлікоў». Звёхалася больш за 80 чалавек з розных куткоў Беларусі, а таксама — Рәсеi і Украіны. Супстречы была прызначаная калі місцовая царквы, потым прыйшло набажэнства ад здароўі Кісьлікоў да іх родзічак, паніхід аб памерлых, наведанье могілак, дзе пахаваныя іх дзядзі й прадзеды. «Какой колькасці людзей у царкве не было ад святкаваньня тысячагодзіў мястечка», — кажа сцятар Лявонпальскай царквы

Сабраць народ

Болей як тыдзень доўжыўся пленэр у Лявонпалі. Прыехалі маладыя мастакі з Палацкай І Віцебску, Але́сь Пушкін, паэтка Ліра Сом. Ганаровым госьцем і — адначасова — гасцінным гаспадаром быў паст, перадпачык і краінавец Сяргей Панізік. Ен пусціў мястакоў колыкі дзён пажыў у створынам ягноўмі высілкамі музеі—садзібе «Хата бабкі Ядзевіньні». Багатое на дайней пабудовы мястечка стала некалі непэрспектыўной вёскай, зъ

якой адны ехалі ў цэнтар калгасу ды сельсавета, другія — урайцэнтар, трэція — у Віцебск, Ригу ці Ленінград. Але быў бы на што паглядзец. Засталася ў мястечку съедзідка дайней велічы драўляная царква 1774 г. — была ўніяцкая, з якой гадоў 60 таму спылавалі сычакі да пасадзілі «цыбуліну». Вілкі палац графаў Лапацінскіх з рэшткамі шыкоўнага тэрраснага парку, які каталікі пераабсталёўвачы пад касцёл. Калёна на беразе Дзвіны, прысьвечаная польскай Канстытуцыі, пабудаваная «на віду ў гронага граційніка, каб ведалі, што тут ёсьць закон», як пісаў адзін з Лапацінскіх. Захавалася колыкі жыдоўскіх дамоў з крамамі, былы

менскі бібліятэка імя Багушэвіча, чаго раней ніколі не было. Затое на пээтавай радзіме ў падвіленскіх Сыріранах дзень народзінё F.B. адзначаны ўніёслі, са съяўтарамі, з малітвамі, з прэзентацыямі кнігі «Святы той куточак фальварак Сыріраны». Сёлета ў другой палове верасня, як паведаміў Юрас Гіл, заснавальнік сыріранскага народнага мэмарыялу ў гонар Багушэвіча, міркуеца працяг ушанаваньня. У Вільні на вуліцы Коннай будзе ўсталявана мэмарыяльная дошка на гонар F.B. Менавіта тутака жыў Беларускі Прарок з 1884 году.

Уладзімер Пучынскі, Лявонпаль — Менск

Юбілей F.B.

165-я гадавіна з дня народзін Францішка Багушэвіча прайшла ў Менску непрыкметна. Хліпка адгукнулася з нагоды гэтай падзеі наш друк, а то і зусім не адгукнулася. Ніяк не адгукнулася з нагоды Багушэвічага юбілею сёлета, як гэта ні дайўна, і

Помнік Яну Паўлу II у Мосары

15 жніўня, на Спленіне, у Мосары (Глыбоўчына) ля сцяны касцёлу Св.Ганны пры вялікай грамадзе быў асвячоны помнік Яну Паўлу II. Цырымонія пачалася з набажэнства, затым быў хрысны ход. Урачысты акт асвячэння ў прысутнасці прабашча Эзаса Булькі ды айчо-францішкану Удзельскага кляштару выкананы ксёндз Ян Крэміс, віц-рэктар міждзяйцзельнай Вышайшай духоўнай сэмінарыі імя Тамаша Аквінскага ў Пінску.

Уладзімер Скрабатун, Мосар

НОВЫЯ КНІГІ

Эквівалент: Зборнік эміграцыйнай гісторычнай прозы / Укл. Л. Юрэвіч. — Менск: Бел. кнігаизд, 2005.

412 с.

Сёмай кнігай у сэрыі «Бібліятэка Бацькаўшчыны» стала кніга «Эквівалент». У кнігі ўйшлі 15 твораў — апавяданні У.Сядуры, Я.Юхнаўца, У.Дудзіцкага, М.Целеша, ужо храстаматыўныя эсэ С.Хмара «Аб баход крывіцкіх сказы» і Ю.Віцьбіча «Мы дойдзем», а таксама навэлля А.Адамовіча «Афрадыта»—ОСТ». Надрукавана ў адзінай вядомай частка раману Уладзімера Шнэка (Случанскага) «Драбы». У якасці загалоўка выкарыстана назва апавядання Васіля Быкаўа.

Укладальнік кнігі Лявон Юрэвіч у прадмове да зборніка цытуе старшину Амэрыканскага ПЭН-цэнтра Салмана Рушді: «Эміграцыя — гэта сваёго чыталіту рэвалюцыя, гэта як яблонкі парадок: гледзяць наперад, увесі час азірапаца назад. Выгнаныя быццам завіске, умерлыя ў часе, трансфармаваны ў фатадынак. Адмаўляючы рух, спыняючы неверагоднае над сваімі бацькаўшчынаю, ен чакае таго непазабежнага моманта, калі фатадынак пачне ажываць, і бацькаўшчына верне страчанае».

«Сабрацьні тут творы... нарэшце вяртаюцца ў Беларусь. Толькі яны ніколі не ўнікаюць», — дапаўняе праклятага ісламістамі пісьменніка Л.Юрэвіч.

Рассадин С.Е. Северные соседи Великой Скифии. — Минск: Право и экономика, 2005. — 264 с.

Паводле вялікай колькасці кірніц айтар рэканструявшую этнаграфічную сцятуацию на поўнач і паўночны ўсход ад прычарноморскіх стэпіў у I тысячагодзіўдзі да н.э. Усе звесткі, якія маюць дачыненіне да тэрыторыі Беларусі, траліяюць у сферу ўяўгі дасьледчыка.

АГ, ADz

НАД ШУМАМ ДЗЁН

Street style «Беларусі трэба»

СЯРГЕЙ БАЛАХОНАЎ

Адночы, выехаўшы з ускрайны рабочай гарадской у цэнтар, я быў уражаны: нядайна адрамантаваныя фасады будынкаў па Савецкай былі сплякнены бязглаздымі графішт. Усе гэтыя манаграмы ды завіткі з кропкамі для іх айтараў уяўляюць сэнс самасцьвірджэння. Акурат пра гра самасцьвірджэння прымушае падлётка рызыкаваць, выходзячы з баленчыкам фарбы ўчыніць на галоўную вуліцу гораду. Удала здысейсненая апразвія гарантует пагалоску ў тых, чыя думка з'яўляеца для падлёткі ці на самай важнай. Бацькам ведаць пра начную герояку неабавязковая, міліці — непажадана. Прауды, некаторыя зь юных падпольшчыкаў умудраюцца разграфіцца пастэрнам. Чистая рызыка. Большага алярму здатныя нарадіць толькі асэнсаваныя надпісы.

Справудым запаведнікам палітычных графіц з'яўляюцца мікрапаён Стары аэрадром. Крошы што яго цяністых вуліцаў ды толькі дзіўсяць на сцены. Значная колькасць графіц захавалася тут з эпохі выбараў-2001. Гэта на значыць, што іх не выдалялі ды не зафарбоўвалі. Але надпісы ўсё адно аднаўляюцца. Ёнцы там і пра ёсьце, і пра бароў нашых славу. За такое, як зловіца, будучы дубт магі паласкаць. Могуць нават з БРСМ выключыцца. Яшчэ адна праява тынайджарскага вулічнага стылю — хіп-хоп. У Гомелі дастаткова хіп-хопавых і рэпавых камандаў. Але яны ўсё ўнікаюць беларусыні ды цураюцца ў ўстахах «сацыялкі». Падлёткі з гурту «Наглядное пособие» у песні «Перамены» развязваюцца з дзяцінствам да варожаць, якім будзе дарослае жыццё. Яны не выяўляюць ані каліца юнацкага максымалізму ці нонканфармізму. У намалаваным імі карпінے ўсё досьць проста: забыць кепскае, думаць пра лепшае, аддаць належнае бацькам і, галоўнае, закінуць бараку.

На гэтым кісельным тле ўражвае беларускамоўны наўінчик «Гомель на сувязі» каманды «Рухаві рэзпу». Юныя рэпры зешацца з таго, што правялі абалонку стэрэатыпў пасіфікаванага грамадзтва і здолелі сказаць іншым мовам «стоп»: «А калі ты беларус і не прызыша роднай мовы, // Вось тады ты забываеш, што ляжала ў твой аснове».

Нашы подлёткі — недасканалая мадэль беларускага грамадзтва. Недзе разъяднаныя, у чымсі

дэзарыентаваныя, месцамі гатовыя да рагушных дзеянінь. Што яны заўтра напішуть нітрафорбай на сценках ці прачытаюць речытатывам са сцэны? Перададзець размытасць сацыяльнай сівідомасці, невыразнасць этнічнай тоеснасці юнаму беларускаму гараджаніну вельмі і вельмі няпроста, але магчыма. І дзеля гэтага трэба ім штуршок. Беларусі трэба.

Крок да СГА, ці Подых навальніцы

Працяга са старонкі 5.

У выпадку далучэння да Кіёцага пратаколу Беларусь атрымае магчымасць гандляваць вольнымі квотамі на выкіды парніковых газаў (эфект з «механізму гнуткасці» пагаднення). Аб'ём вольных квотаў для нашых краін агчынваецца ў 65—

70 млн т эквіваленту CO₂, што з улікам сельнянінскай цэнай — ад \$5 да 25 за тону — можа забясьцельці Беларусі даход ад \$325 млн да 1,75 млрд. Афіцыйная схема, усё гранічна проста: «раманіцай — квоты, увеочары — гропы!». Усё гранічна проста. Але гэта толькі звонку. Паводле незалежных экспертаў, усе размовы пра пакупку квотаў выглядаюць несур'ёзна, бо квоты будуть

купляцца найперш у краін Эўразіі. Беларусь жа ня мае найперш уласнага рынку гэтых квотаў. А ня маконыры рынку, немажліва вызначыць у сябе цэны. У іншых краінах тыль прадпрыемствы, якія надаюць забруджваючыя навакольнае асяроддзе, дзе, плачыць за гэта тым, хто забруджвае менинні.

Ці можна такое ўяўіць у нашых гушчарах? Дадайце незайдзросны імідж краіны да «прыязных» дачыненін з індустрыяльнай развойтымі краінамі — і лेतценнія паменее, як чыстага паветра.

З другога боку, без Кіёта німае СГА... Падписаные — абавязковая ўмова. Інтэрнанская ў іншым: іф апраудае ён тыя надзеі на атмасферу — квоты, учеўчары — гропы!». Усё гранічна проста. Але гэта толькі звонку. Паводле незалежных экспертаў, усе размовы пра пакупку квотаў выглядаюць несур'ёзна, бо квоты будуть

ветра? Уласна набыцьцё сілы пратаколам сёлета ў лютым можна лічыць невылічкай перамагай экалягічнае супольнасці ўсей пляніты. Штогод больш за 5,5 млрд т двухвоксі вугляроду выкідаецца ў атмасферу Зямлі. Паводле звестак Міжрабадавай групы па эвалюцыі клімату пры ААН, капіт 1900 годзе ў адным кубаметры паветра было 280 см³ вугляродистага газу, то ўтрыманне яго ў 1990 годзе дасягнула 355 см³, а да канцы XXI стагодзьдзя прагназуецца лічбу ў 500 см³. Ат-

масферу паступова разаграешца — усе мы тату съведкі. Толькі ў Эўропе летасць у выніку беспрэцэнтнай сыпкі загінула 20 тыс. чалавек. Знімененне клімату, паводле слоў прафесара Лён-

АДРЭС ПАМЯТКІ

данская інстытуту гігіёны й жыцьці людзей — нават трапмачнай мэдыцыны Эндрю Хайнэса, ужо прыведзены. Да 2100 г. інавукоўцы прадугледжваюць рэзкае пашырэнне тэмпаратуры пад'ём на 80 см уздоўж забраць

сцэнар катастрофы.

Асноўныя абавязательствы па скарачэнні ўзлі на сябе індустрыяльных краін (Эўразія) мусіць скараніць выкіды на 8%, Японія й Канада — на 6%. Краіны ўсходняй Эўропы й Балты абавязаліся скараніць выкіды ў сярэднім на 8%, Расея й Украіна — захаваць сярэднегадавыя выкіды ў 2008—2012 гадох у сярэднім на ўроўні 1990 году. Дарэчы, пасля адомовы ЗША ратыфікація пратакола умовай набыцця ім сілы звязалася далучэнне Расеі, на якую прыпадае да 17% сусветнага ёмута выкідаў! Ці на гэты рынак для гандлю квотамі мае на ўвазе ціперація адміністрацыя?

Калі пакінунь убаку дыскусію пра эканамічную выгады, на тле выхаду Штатуў з ліку падпісантаў пратаколу напіні уважаюць выгледае элегантна... Дыхае на поўныя грудзі ад Кіёта да Койданава!

Інтэрнэт: свабода слова vs распаліванье нянявісьці

Тыдзень таму Талінскі гарадзкі суд стварыў цікавы прэцэдэнт для разумення эўрапейскага права на свабоду слова. 22-гадовы спадар Олеў Ханула быў прызнаны вінаватым у распаліванні міжнацыянальной варожасці сваім недарэчным выказваннемі на інтэрнэт-форуме ды прысуджаны да выплаты штрафу ў памеры 3000 кронадаў (190 эўра).

Прычынай стаўся камэнтар, зроблены хлоццам на форуме папулярнага інтэрнэт-выдання «Delfi.ee», на якім амбікроўваўся ізраільска-палестынскі канфлікт. Адказнікі звязаў уз аліту, што выказванне «juudid ahju» («габрэў — у печі») — цалкам банальна ды напырана фраза ў эстонскім сэтніце. Інтэрнэт і, больш за тое, напісашы яе, ён ня меў намеру заклікніць каго-небудзь да гвалту ў дачыненін габрэў. Антысэмітам сп.Ханула сябе таксама прызнаваў адмаўляўся. Матывацію ж да падобнага выказ-

вання ён абгрунтоўваў хібамі ўнутранай ды замежнай палітыкі Ізраілю.

Загадчыца Габрэйскай грамады Эстоніі Цылія Лаўд заяўляла, што «ня ведае, чым габрэі яго так разглазавалі». «Я наагул не разумею, як можна злавіцца на некага праз нацыянальнасць». Цікава, што актўчын асобай у дадзеным выпадку выступіў і рэдактар інтэрнэт-выдання сп.Март Пук, які звязаў, што сп.Ханула — злачынец і мусіць быць пакараным. «Мы нібы запалкавая фабрыка. Запалкі прызначаны для таго, каб рас-

палиць у печы ды запаліць съвечкі. Некаторыя падпальваюць хату і павінны быць пакараныя. Вінавата не запалкавая фабрыка, а злачыненіе».

Як бачым, суд палічыў, што адказнік заклік да падпала на праста хаты... Такім чынам, Эстонія стварыла істотны судовы прэцэдэнт па размежаванні свабоды слова ў ксенофобскіх выказванняў. А цікавы гэны прэцэдэнт перадусім у катэгорыях эўрапейскага права, бо Эстонія — павынайнічыя чалец Рады Эўропы ды неаднаразова выступала адказнікай у Страсбургу. Дарэчы, Эстонія часцічкай выйграла спрэчку ў Эўрапейскім судзе на правах чалавека, што даводзіць узважливасць ды кампетэнтнасць тамтых суддзяў. Бадай што самай відомай справай у галіне свабоды слова з узделам гэтай балтыйскай краіны было слуханыне «Тамэр супраць Эстоніі» (справа

журналіста і выдаўца пітодзённай газеты Postimees. — **«НН»**). Тады эстонскі суд філігранна размежаваў катэгорыі «палаітычны дзеяч» ды «звычайны грамадзянін» (апопнія валодаюць больш высокай ступеню аброні ад абразлівых выказванняў), што й было пачверджана ў 2001 г. страсбурскім судзьдзямі.

Эстонскі прэцэдэнт цікавы, што выказванне, якое відавочна трапляе пад амежаванні свабоды слова, было апублікавана ў сетцы Інтэрнэт. На форуме! Гэта справа наўрада ці дойдзе да Эўрапейскага суду, бо пакаранне, да якога прысуджаны эстонскі маладзён, — усяго штраф. На жаль, бо калі гэтае рагнэнне было бы афіцыйна пачверджана (у чынам насырочкі практична ніяма сумніваўся) у Страсбургу, звязалася б новая норма эўрапейскага права: «Інтэрнэт-выказванні трапляюць пад амежаванні ч.2 арт. 10

Эўрапейскай канвенцыі».

Для беларускага судзьдзі ў разыні на гэтай справе інтарэс палігася акурат у вызначэнні ступені пакарання. Ніякага турмнага зняволення — нават за антыканстытуцыйнае выказванне, на жучы ўжо пра абрауз пэўных асобы... Звычайны грамадзянскі працэс. Нагадаем, што пазыція, у тым ліку Эўрапейскага суду па правах чалавека, па гэным пытанні ёсьць цалкам акрэсленай: «У вызначэнні канкрэтнай формы пакарання мусіць апэньвіца перадусім крытэріі суўмернісці, крымінальнае заканадаўства гэтаму крытэрію практычна ніколі не адпавядае, бо спаряджа «атмасферу страху» ды перакладае цікварскім судзьдзямі.

Выснова: запалі тробы выкарыстоўваць па прызначэнні, дарэчы грамадзяніне й вельмішаноўныя судзьдзі!

УЛБ

Літоўцы супраць Міндоўга

Ці варта лічыць Міндоўга нацыянальным героям? Дыскусію вакол постаці легендарнага караля Літвы абудзі палітоляг Гедрус Шарканас.

Хрысціцель Літвы, на думку Шарканаса, быў проста баязьнікам і падступным замбайцам. Шарканас нагадвае, што «істарычныя крыніцы паведамляюць толькі пра тры бітвы, у якіх Миндоўг асаістаў кіраваў войскам. У адной з іх стваральнік дзяржавы назнаў балоччу паразу, з дэльвіх іншых баязьніў ўцёк». Падступным замбайцам Миндоўга прапанавана называць на падставе запису ў Валынскім летапісе: пра Миндоўга гаворыцца, што ён забыў сваіх брацоў і племянінікаў, а іншых выгнаў зі Літвы. У летапісе апісваецца замах Миндоўга на сваіх племянінікаў Таўцівіла і

Эдзівіда, а таксама іхняга дзядзьку.

«Міндоўг называў сябе хрысціянінам, калі дзесяці гадоў да таго часу, пакуль крэжакі быць мосці, а іхня дапамога — капітойнія», — піша Шарканас. А як толькі крэжакі зазнали паразу ў бітве на возеры Дурбэ, так і Миндоўг адышоў ад хрысціянства. З гэтай нагоды літоўскі даследчык лічыць валарада ВКЛ «чалавекам, які гуляў на рэлігійных пачуццях».

Нічіяжка заўажаць, што Шарканас выступае з пазыцыі ціпераціяне маралі. Укараільванне Миндоўга ён называе бізінс-пагадненнем, паводле якога за карону й вайсковую дапамогу найгоршыя тагачасныя ворагі Літвы атрымалі частку дзяржавы. У дактор Міндоўгу прыводзіцца... нават смерць. Даймонт забыў караля Літвы за то, што той забраў у яго жонку. «Мужа, які спрабуў выгнаць сваю жонку, звычайна называюць рыцарам, а ян змоўшчыкам», — вучыць Шарканас.

Падводзячы віясновы, палітоля прапануе «замяніць паганскае бажка». Маўляў, нават гістарычныя заслугі Міндоўга — яшчэ не нагода пагаджання з тым, што такі «закаранелы нягоднік, у парыўнанні з якім нават Сталін можа выглядаць, на вельмі маральную асобу, абвешчаны сымбалем літоўскай дзяржавынасці».

Шарканас запярэчыў пасол Сойму Гедзімінас Якавоніс, які вынаса паганства. На ягоную думку, як варта папіцца Міндоўга зірадай бацкоўскай веры. Прыняцце хрысціянства, кажа ён, было «ўзважаным крокам хітрага палітыка». Важней тое, што прараз Миндоўга Літу сталі шыроки ведаць у сусвеце.

Дырэктар Інстытуту гісторыі доктар Альвідас Нікіэнтайс нагадаў, што як варта апэньваць факты па-за канктэстам і пераносіць на падзеі XIII ст. ацэнкі напага часу. У сваім XIII ст. Миндоўг нічым ня рознічыўся ад іншых тагачасных манархаў.

Вядома, літоўцы Міндоўга не зракуцца. З другога боку, дыскусія літоўцам яшчэ раз дараджайца пасля адміністраціі. Жыццё пасля адміністраціі

Адам Воршыч

Рэпартаж зъ Вялікага Княства

Працяг са старонкі I.

Грунтуючыся на паэмі, Галівуд мог бы зьніць фільм кітапту «Горца». Замест несмяротнага шатляндца Дункана Маклауда ў ім фігураваў бы беларускі шляхціц Зянон. Спалены маскоўскімі захопнікамі трыста гадоў таму, ён зноўку нараджэнца ў родных Суботніках у сярэдзіне ХХ стагодзьдзя. Праз прыватную гісторыю ягонай сям'і мы адкрываем гісторыю цэлай краіны. У беларускай літаратуры ўжо ёсьць адзін клясычны выпадак вяртання з таго съвету: шляхціц Герасій Вышэвіха з Каараткевічавай «Ладыздзі Ростачы». Аднак, нягледзячы на становіша падабенства, ім рухалі розныя матывы. І якраз яны родніць Зянона не з жыццяпом і бабдым Герасіем, а з непрыметным Гальшчыном-медаварам. Помніце? Ён хадеў варніцу з апраметнай на адзін дзень. Ягоны родны горад штурмавалі стральцы. Забіты самай раницай, ён хадеў бы біцца з мі хоць да вечара — пакуль горад ня будзе захоплены. Усведамляючы, што загіне ізноў праз пару гадзін.

Нарадзіўшыся наноў у тым самым месеці, Зянон трапіле ў іншую краіну зь іншай назівай і іншым народам. Ён і не ідуцізуе «старых добрых часоў» — ставіцца да іх з гумарам гісторыка:

Але ж хіба там жыць?
(Ні кіна, ні асьпрына).

Толькі, прада, люд інакшы.

Так, сядом ранішага люду яму было напамят камфортней. Чаму згінула Вялікае Княства — ідэальная краіна, дзея якой ён ахвяраваў жыццём? Чаму яго народ пераніў мову і звычай ворага? Чаму любіць чужое і не паважае сябе? Цігам усёй паэмі Зянон будзе вяртанаца да гэтых пытаньняў. Шукаць ключы да Вялікага Княства.

Моцны замак Геранёнскі

Найперш мы кіруемся ў Геранёны — маленькае мястечка з руінамі замку і старадаўним бела-чырвоным касыцёлам Святога Мікалая, съцены якога чулі грэшную споведзь Барбары Радзівіл. Маладая манапіка, пачнушы просьбу пабачыць касыцёл з сарадзіны, подбегам ляціць у плябан — пытаць дазволу ў касыцёл. Касыцёл прыбывае перад імпною. Заўважыўшы, што яе фатаграфуе, другая сястра кідае месцы, сядзе і адварочаваеца. Съцены храму зіньгу ў ton абшытыя сайдзінгам. Калі аўтара — відэапраектар і экран (паказаваць дзесяці тэксты малітвай у часі імпни). Побач сінгтэзатар. У куце пад абразом зіньгі пылосас. Мова мадэрнізутца павольней за тэхніку: сястра-еккурсаводка гутарыць з намі на дзіўнай сумесі польскіх і расейскіх словаў, хоць паходзіць з Ліды і хадзіла ў школу ўжо за часі мінезалежнасці.

На геранёнскій пошце ў куце

І пачало сьвітца ранне,
І сонца дымеца, як блін,
І нешта пахне мне язымін,
Хаця німа таго язымін.
Гаджінаю гадзіні.
Касыцёл чырвоны ў акне.
І промі жоўты на вежы.
Застылі ў летнім тумане.
Я на парог із хаты выйшау...

панура стаць камптар з мадрам: «Прывезілі, але япчэ не падклопчы!». На суседнім будынку — антэны мабільнае сувязі. Гэта не звязана з тым, што налета ў Геранёнах пачнучы рабіць аграрыяров. Панросту съвет рабіца ўсё меншы і меншы, і Вялікае Княства ўсё пасыненне трапляе ў яго адбоймы.

насіцы пасыля Будслаўца беларускі санктуарый. Там захоўваецца пудавторная ікона Маці Божай Тракельскай. Згодна з паданнем, яе, некранутую агнём, знайшлі ў поўнеле спаленага маскоўцамі касыцёлу. Новы касыцёл таксама драўляны. У сярэдзіне абабіты вагонкай і ўпрыгожаны сцяблілікамі з штучнага хрусталю, якія ў апошнія савецкія гады былі сымбалем дабрабыту. На ўрачыстую поту настройвае зільчленне пудавторнай іконай. Іншы абрэз, які яе захінае, на зільні момант імпни пачынае падымацца. Цуд мэханікі. Яны падобныя, гэтая дзіўзе Марыі, Будслаўская і Тракельская. Даўгаватыя хударльвавыя беларускія твары, глыбокія ўсімі гімнамі.

«Хрысьце, Пане, наш Сладару!
Үніласціўся над народам,
Не пакіні яго прад Богам
Халоднае юдолі
Каласкі зібіраць на полі,
Дзе чужак старана.
Заступіся за краіну,
Нашу мілую шыпшыну,
Дай зямлю нам, наша слова,
Дзе наш род і ўса радна,
Дай нам хлеба на штодня.
Захавай нам наша Княства
Наша славна гаспадарства,
Захавай і памажь!».

Вера — адзін з ключоў ад Вялікага Княства, цвердзіц Пазыняк.

Веріч пальшчыны

Непадалёк ад шляху, якім ідуць герой Зянонавай паэмі, ляжыць Тракель — другі па знач-

кабеткі павольны разыходзіцца, скупіўшыся пад рознакаларыўмі парадонамі. Насупраць касыцёлу — вялізны могілкі. За імі, на полі, нягледзячы на іштаваты даждж, працягваеца бітва за ўраджай.

Паэма Пазыняка нагадвае

Шаўчанкавы — дзе форма я мае ўлады над эмоцыяй аўтара, а верш зымніе хуткі, траліячу на таплакі іншасказаніні, круціца, абінаючу замоўчынае аўтарам, нібы рака Гая ў Пазыняковых родных Суботніках. Пазыняк — майстар чорна-белага фатадзімкы. Асабліва гэта заўважна ў першай частцы паэмы. Элосныя маскоўцы з сваім «попамаць» блізкі да апэретачніць, станочнікі героя амали ідэальні. Здаецца, аўтар сам як мага хутчай хоча праскочыць многія неабходныя для цаласыў скожуты месцы, не зважаючы на мастацкую вартасць. Галоўнае — данесці некалькі істотных думак:

Любіць сібе і Бога — раю,
Бяз Бога ты жыцьня ня мaeш
Бо сэнс жыццёў не пазнаеш.
Калі ж народ сібе яхуць —
То ў самагубцах вечных блудзіц,
І паніжнінем шлях свой мосціц,
І прыйдзе час — сібе загубіц.

Другі страчаны ключ да Вялікага Княства — самапавага. Пазыняку-пальтіку закідалі непрыманые або ектыўнай рэчаіснасці, нежаданне падстроіўці пад сцугуацию, нават фанабэрью ў адносінах да электратру. А Зянон хадицца настолькі любові да

Съцены Геранёнскага касыцёлу чулі грэшную споведзь Барбары Радзівіл.

У Суботніках падрастаюць новыя Зяноны.

сябе ад народу, колькі павагі да народу — ад сябе. Хацеў, каб народ быў вартым Вялікага Княства.

«Мы яго на ўстроівалі»

«...Яму не было раўні», — успамінае Крыса Макаўчук. Яна адзінай, хто жыве ў Суботніках з былых аднакліснікаў лідера Народнага Фронту. Усё жыцьцё адправавала настаўніцам блягейті ў школе. Жыве ў дабрызным доме 1938 году пабудовы з вальмовым дахам. Дом пудам ападеў у вайну, калі немцы спалілі мястечка. Хаты, пакрытыя саломай, загаралі ў момант, а тэнцы застаяліся, бо быў крыты дранкано.

Пра Зяна яна гаварыць ня хоча: «Не хачу ўспамінаць яго. Я не раздзяляю яго ўзгляды». Дазнаўшыся, што гутарка не пра «узгляды», адтайвае: «Ён Цылец, а Цыльцам свойсьцівенні прыніжанцаў людзеў», — кажа Крыса. У школе Пазняк быў хуліганствам, непаслухміньям. «Яго дырэктар за ракаву цягнуў на настаўніцу, а Пазняк ўчанцуся з парты і разам з партай ехаў. Яго тады нават сключылі на два тыдні і адправілі Васілевічы хадзіць у школу за

карм. Вучыўся ён, вядома, вельмі добра. Чытаў у Маркса, усё чытаў. Але не слухаўся».

Да настаўніцага абурэння неслухам даадаецца і асабістасцю: «Ён ѿзекаваўся з мяне. У мяне былі дубті косы, дык ён мяне прывязаў. Яшчэ быў у нас такі Урбан з Чэхуаў, у яго шпар быў на ўесь твар. А мой здымак вісеў на дошцы, гонару ў школе. Дык Пазняк яго перазнай, прыклад здымак Урбана, напісаў «любобу да гроба» і хадзіў усім паказваў. Мора сълэзай быў». Свайго бывалога аднаклісніка яна ня лібіць, мусіць, ня толькі праз раҳункі дзяніцца. «Гроба, каб у краіне была адна ѿзесьць і адна палітыка. А ўся гэта барапцьба за беларускую мову, пераходзіць на беларускую — добрую правільную мову настаўніка. Палацанін, вэтэрэн вайні, двойчы паранен, дэмабілізаваны ў 1947-м, ён быў сирод першых усходнікаў тутака. У той спрашны час расколу. Заходнебеларускае грамадства супраніўлялася саветызацыі. Саветызацыя

ніводнага разу не пераступіў яе парогу. Свае пачуцьці да савецкай сістэмы адкупліці Зянон тлумачыць дастатковая ясна:

Галоўны сэн — зламаць асобу,
Зрабіць блэзажніка да гробы
Ды навучыць любіць савету.
(Дзея чаго — нікто ня ведаў.)

Апошні жывы з школьнікіў пэдагогаў Зянона — Сыльпан Мураўеў — цэла дзень быў у малінах. Нарэпіце, у яго хаце загараецца сяяцю. Рушым туды.

«Мурав'ёў, — бадзёра працтавіцеля 82-гадовы гаспадар у камуфляжнай курці. — Ребята, садзіцяся». Чуючы нашу беларускую мову, пераходзіць на беларускую — добрую правільную мову настаўніка. Палацанін, вэтэрэн вайні, двойчы паранен, дэмабілізаваны ў 1947-м, ён быў сирод першых усходнікаў тутака. У той спрашны час расколу. Заходнебеларускае грамадства супраніўлялася саветызацыі. Саветызацыя

была крывавая і супраніць ня менші зачытны. Арганізатарады калгасу ў Суботніках прыблізілі каламі да зямлі за Гаўяй — як канакрадаў. Апаратыўніка калі Нарбутаў навязаў да сабачай будкі, накліпілі ў забілі. Тады вінтоўку можна было купіць у савецкага салдата за жмут махоркі — амаль як ціпер у Чачні. А калі вёскі Баравікі, на радасы мясоўскай дзізвіве, абірнуліся дзіве машыны снарадаў. Дзеці вайны гудзілі ў вайну з сапраўднай збройнай. Урэшце музыки, далей ад бяды, вывесьлі снарады вазамі і ўкінулі ў раку, там, дзе Лынтупка ўпадае ў Гаўю.

Мураўёў памятае тых гады, калі «ўласьць мянялася». Таму прац усе 90-я быў непрымірнымі праціўнікамі пераменаў. Штогод пад манументальнымі суботніцкімі помнікамі война-вызваліцеля чытае прамову. І чупілі, як чытае! — пасымахеца юнак. Дырэктар, ого-го! У яго мянушка была «Генералісмус» прац то, што вечна кіпелі насыт.

Мы чакалі, што Мураўёў будзе ганіць свайго самага знамакамітага вучня. Не, ён кожа адобрае, або нічога. Вучыўся вельмі добра, асабліва па гуманітарных пысцілі. Іграў многа роліў у драмагуртку. Дысципліна? Таксама нядыроная.

А Мураўёва Пазняк увекавечыў эпізодам з ранінай стацінскага дзіцяцінства, калі селяніна абдзіралі як ліпку. Нават сініную скурку трэ было аддаўваць на падатак. Бяды была, калі хто з начальстваў заўважаў, што ясі сала з скуркаю. На перапынку «зувуч Мураўёў» абынуўся на першакласніка:

«Ты где́ такое сало взял?
Чтоб я те больша не відал.»

У адпаведным раздзеле
пазмы нашмат больш увагі, чым дзяржайной школе, Зянон прысьвячае свайму настайніку жыцця, дзеду Яўхіму:

Ня будзем жыць мі я не пеци,
Адно, як вол съляпя, мадзец
Пакуль ні мы, ні наша дзеці
Свай зямлі ня станем меци.
...хто без зямлі — не гаспадар
І над краінай не ўладар.

Дзед Яўхім — нібы пастарэлы Міхал з «Новай зямлі», якога ХХ стагоддзе называла жадаць нічткі сваі зямлі, але яй сваі дзяржавы. Гэта адні з самых выпісаных персанажаў наўночай гісторыі «Вялікага Княства», якія ператвараюцца ў гісторыю Пазнякова роду. Зянон нібы паказаў слімкі фотаальбом: «вось дзед Ян, вось бацька Стась. Але іх вобразы — гладкія, зь мінімумам супраслачыццяў і жывінкі. Не Зянонава віна — з гэтымі людзімі ён на зямлі разьмінуўся. Складам іх ў сямейных успамінай».

Гучу́й мне дзедаўскі наказ:
Для белару́сі кожны з нас
Павінен краю пасвяціцца.

Вобраз дзеда Яўхіма вышы́з ясьнішы, бо Зянон рос пры ім. Уступаючы пад цікам у калгас, дзед піша ўз заяві: «Я, беларус Яўхім Патраба».

Патрабам зваўся і шляхціц зь першас часткі пазмы, бацька Зянонавай каханай Любочы. У пазме старая эпоха, нібыта

перакрыўленым лютэրку, адбівача ў новай.

Перакрыўленым — ба мы назіраем прадметы і звязы ў разыўніці. Так, Пяцрук, «мужык нашчасны», які бядзе аў спаленай маскаліямі смі, але ў пагоню ісці на хоча, у ХХ-м стагоддзеўдзі ператвараецца ў Петрука з-за мосту, які хацеў вайной забіц Стасі Пазняка, бо той «Купалу чытае». Пяцрук марнует шанец стаць у лавы шляхты, «народу Божага», уласабленыя дзяржайнасці і сілы Вялікага Княства.

А вось гісторыя кахання абрываецца ў XVII ст. З каго Зянон пісаў сваю Любочу? Адказ даюць земліякі. «О, ён быў закаханы ў Ядзю Шчыкіну. Такая гімнастачка была! Але мама не дазволіла яму ажаніца. Но праз то, што Ядзя была за яго старэйшая. Ён толькі Ядзю кахаў. За дзеёкамі на бегаў, сур'ёзы быў. Нават калі на танцы прыходзіў, ён актыўнага ўзделу на браў. А хача мог бы... Ен на гітары граў, сьпявав хораша», — з затоней сымпатый успамінае іншай аднаклісніцы, Ядзя Кузьміцкая зў Ія. Ядзя Шчыкіна вышыла замуж у Воршу, там і жыве. Круглатвары (граўда — вішня) і ўсынешліва, і ўвішна, Зграбы ў руках, станам пышна. І з башкі позірк не спускае, і кожны скла яго вітае.

«Ну, пўнай ж — бацька дачушка», — О, з гэтых бацькаў лімбічных Як добры дзеёўкі выстрастаюць, Верай, чнотай вас вітаюць, і надзеінсьцю, і толкам. Ад такай на ўзыеве вóйкам.

Засыпваная ж у XVII ст. песьня ад прададзенымі кані абрнулася гісторыяй пра Яўхімавага Коску — сымбалі гаспадаркі, самастойнасці, апошнага нашчадка тых шляхецкіх «дрыгкантай добрай язды». Каня ўпрағлі ў загразы калгасны трактар ХТЗ з малатарніяй. Гаспадарскі конь надарваў сілы, але на выцягнагу калгасную тэхніку з багны. Гатовая прыпавесць.

Біц будуць, мой кося, цябе батагамі, А я буду плакаць горкіні съязамі.

«Калгас ці жывы? А куды ён... — кажа суботнікавец ніпўнага векту ў замшальцаваным рудым пінжаку. — Сылесарам там быў. Узяў карову за заробак. На чатыры месцы наперад. Ну, піньсот тысяч. А пасля гта, — прамовіста петрыкае сябе па кадыку чорным ад мазуту пальцам, — на рабочым месцы. Дык во ціптер на трактары. Правы забраў — заблескі міліцы... Пазняк! Знаю! Прыйжджаў, збіраў дзяцей, раскокі рабіл там...» — махае рукой у бок азярка Сініе Вока. Пасля хігравата паглядае на прыяджджых уласным хітратаватым чорным вокам: «Хочаш, хату Пазнякову пакажу?»

Падворак з крыжам

Пазнякоў сусед Фелікс нам на здзіўліны. «Учора во чатыры студзені БДУ прыходзілі. А наядына Беленікі Ганну (мачі Зянона) прывезіў зь Менску. Захадзела паглядзець хату. Фелікс аў двор — як фільм Кустурыцы — завалены рознакаляровымі кодабамі і запчасткамі ад старых «масквічоў», зь якіх гаспадар рабіць адну машыну. Мопана кантрастуе з прасторай і спакоем Пазняковага двара. Там нават трава выглядае як пастрыжаная — у найлепшых традыцыйных

«Савецка ўласць» і «попамаць»

Што цягч абурае Крысу — адсутнасць у Пазняка «ўдзячнай». Ён за ўесь час

Рэпартаж зъ Вялікага Княства

Працяг са старонкі 11.

суседзі пасыяць авечкі. У двары, калі плоту, стаіць трохметровы жалезны крыж. Паставіць яго на казала Ганна Яўхімаўна. Хата дагледжана. Вокны не пазабіванныя, як часам бывае ў нежыльных дамах, занягнутыя пічыльнымі франкамі. У адным з пакоў у Зянона была фотаальбаратрыя. Там без электрычнасці, з дапамогай сонца, ен праіграіць свае здымкі. Старыя яблыні ѹ абліпшкі ў двары жывыя, але аманль на ролзіць. Каб іх абліпшкі пару разоў на год ды ўтнойваць, яны блешчы трымаліся. Хто даяжджае ўвесну, той хай бы браў рыдлітку. І студно (вада — ля самых рук) каб пачысьціць... Парочкі дажываюць, засыхае ѹ вішня. Затое піглі вакол склепу бушуюць.

Гонар Пазняковага двара — старая лістоўніца. Было дзіве, але другую скрутіў буран. Ветры ѹ напішым. Княстве веюць буйныя. Пасыль апошнія буры 9 жніўня Суботнікі два дні сядзелі без съялага.

З ганку прыгажэнны від на чырвоную касыцельную званіцу ў шатах старых дровай. У вайну, пасыля абстрэлу, расказвае Фэлікс, пахіліў крыж. І віленскія майстры не маглі даць рады. Дык мясцовы, суботнікі чалавек паставіў рыштаваны, залез і паправіў.

І звон касыцельны зноў зьвініць

На радзіме Пазняка ў касыцёле па-беларуску на служаць. Айцец Францішак родам з Польшчы. Беларускую мову ён вучыў па дзіцячых казках і, разважан-

На пачатку суботнікага Антаколю стаіць крыж. Леанард (справа) у трэцій клясе хадзіў у Вільню пешкі праз лес.

чи на побытавыя тэмы, зьбіваецца на яе. Напрыклад, наракаочы, што людзі цяпер працуюць у нядзелю: «Раней жалі сирнамі, косамі, у нядзелю не працевалі і ўсе пасыявалі. А цяпер камбайні ўсяюды і крых стаіць: хлеб трэба сабраць! Нібыта Пан Бог, калі ўстанавіў шэсць дзён да работы, а сёмы да адпачынку, на

ведаў, што будзе жніво. А цяпер у калгасе праверкі нават у нядзелю — пі жніць».

Айда ў Суботніках любяць. Ён ня мае ўлады, але мае веру. І гроши таксама. Ксёндз дапамог школе аргтэхнікай і дах адрамантаваў. На ім ня толькі касыёл з унікальным склепам графаў Умястоўскіх, але нават сацыяльная інфраструктура, якія цяпер прынята называць. «Калі б ня ксёндз, дык і краму гаспадарчу расчыягнулі б, як ту ю санаторыю. А ён загадаў дзіверы-вокны забіць і перарабіць яе пад шпіталь». Праўда, улада зь яго запатрабавала за гэтую неінтарэзу 20 тысячай даляраў. А такіх грошай і ў ксёндза німа.

На пытаныне, чаму ў касыцёле німа беларускай службы, айцец Францішак ясна не адказвае. Маўзялі, німа абалслютнай патрэбы: старэйшыя людзі разумеюць па-польску. А моладзь? Моладзь, нібыта, таксама. Дык кніжак адпаведных быццам бы німа...

Ксёндз, бывае, гаворыць трохі па-беларуску ў канцы службы, — расказвае парафіянка. Толькі не-калі ксёндз з Лаздунаў, як падміністру, служыў па-беларуску. Хоць моладзь мала што разумее ў польскай імпі. «Ранейшыя людзі ведали польскія языки, бо была Польшча, — прызнаенца спадарыя Янія. — А цяпер ужо многа

Школа, у якой пачынаў вучыцца Пазняк.

Яму адразу шыбеніца

«Вялікае Княства» — ня першая книга пра Суботнікі. З рук у руки перадаюць тут людзі «Мae Суботнік», аўтарства краязніцца Казімера Нехвядовіча. Аднак Зянон уздымаеца над краязніцтвам. Па-постмадэрнісцку ён укладае ў вусны сваім героям пытаты з клясычных твораў. У побытавых апісаннях часыяком бярэ Коласаву ноту, ва ўзынёслы-пастыльчым апіваныні раздымы — Міцкевічава. Грае на струнах душы кожнага беларускага чытаць.

Увогуле, народ тут не разувчыўся чытаць. Нават пад плотам Зянонавай радавой сядзібы ва-

Суботніках аж два сарпы і молаты.

Дзядзька Матыль

Суботнікская славутасць нумар два пасыль Пазняка. Дзядзька крыху старайшы за Пазняка, які ў часе вайсковай службы «пльнаваў Леніна» — быў у крамлёўскім палку. Стаяў на ганаровай варце калі маузалею і на прыемах у Крамлі. «Было найгорней стаіць у варце і слухаць анекдоты Будзённага. Такія салонныя расказваў, хоць ты вушы затыкай».

лянца газета «Голас жыцця». Дыяцэзіяльная, па-беларуску. Ёя яе — пляшкі ад піва «Кінзь Гедымін». Не застасца без увагі і Зянонаў даробак. Нават нядобрачыліўцы прызначаліся што перагортвалі яго «брешуркі пра мову», газетныя артыкулы. У аднавіякоўцах жыве разуменне, што Пазняк — самы знакаміты чалавек, якога нарадзіла суботніцкая зямля, але жыве і страх. Страх разыўты па аранжавых мястечках Івейшчыны, як і па ўсій Беларусі. Людзі зноў, як за саветамі, баяцца сказаць ліпніга. На пачатку 90-х у адных Суботніках сорак чалавек было ў БНФ, а ціпер за ўсей Івейшчыне німа ніводнага асяродку незалежнага грамадства, каб арганізаваць раёны сход дэмакратычных сілаў.

Пазняк усё казаў «імпрыя», быў супраць камуністу, — кажа іншы. Зянонава зямлячка. — Каму такое спадабаецца? Камуністу нібы не стала. Хоць хто ў руля стаць — тыя самыя камуністы. Думаец, яны пераадрэзіся? Пераназвалі гэтую гаспадарку, але ад гэтага нічога не залежыць, бо ёсё адно кіруе раіспалком».

«Дзе ж ён верніца? Яму ж адразу шыбеніца», — разумее Пазняк Фелікс. А мо рэвалюцыю зробіць? «Дзе там ён зробіць! Гады на тყы». Феліксу баяцца пячага. Унук падрастаючы. Адзін у Іраку ванес, у амерыканскім войску. Шкада, мы з ім размынулася. Якраз прыяжджаў да дзеда на пабытку на два тыдні.

Дзе сад цвіце — мяжа адбілася

Адлюль да Вільні 86 кіляметраў. Да нашай маўшыны адразу съязджаеца дзяўтва. Адзін з іх, Леанард, распавядае нам, як у трэцій клісе ён з сябрам Эдзікам уткё з уроکу ў Вільню да дзеда. Пайшлі лесам, памежнікі не зламілі. Да вечара дайшлі. Сёлета Лепанард паствуў у Лідзке вучылішча на оптыку.

Леанард схадзіў у Вільню. Зяноння можа дазвольіць сабе адваротна. «Ён напрасіў, каб я прывёз яго ў Дзвінішкі — гэта за пару кіляметраў ад мяжы», — апавядае Іозаф Русакевіч, які вучыўся разам з Зянонам, а пасля настайчынае ў падвіленскай Майнааголе. «А на радзіму яму ніяма ходи...»

Не пасыпелі мы разгледзенца калі Пазняковага падворку, як да нас падніялоць памежнікі на «Жыгулях», чамусыць з транзітнымі нумарамі. Адзін у форме, другі ў спартовых штанах. Мусіць, рыбачылі на Гаўї. «Хто та-кі, што такое?»

Суботнікі — памежная зона, і ў свой час на мяжы добра нажываліся многія. Ціпер улада трохі наўяла парадак. «Лепіс Лукашэнка, чым безудаўдзе» — пад гэтымі памятнымі Пазняковымі словамі падпісаліся б многія ягоныя землякі.

І нам інноў наш круг вярнуўся

А лепей запомнілася іншыя яго выказваныне. «Помню, як ён сказаў, у нас выступаючы: «Хоць і з лучынай, але будзем жыць самастойна!» — успамінае Стасі Кошчын, на try гады старэйшая за Зянонам. Яна працавала ў Суботніцкай школе бухгалтаркай, пасыла мэдэястрой у тубэркулёзны

У суботніцкім касцёле сярод абразоў вісіць і партрэт фундатара, графа Ўмястоўскага.

Крыса Макаўчук на можа забыцца, як Пазняк прывязаў яе за косы да крэслі.

санаторыі, што месцілася за вёскай, у бары на беразе Гаўї. Санаторыю зачынілі, а карпусы распіяцінулі, і гэта влікі боль для мясцовых людзей. Той шпіталь быў пабудаваны на грошы Літгі Нацый на 1920-х.

«Божа мой, то быў нахпекнішы шпіталь на цалы Гродзенскічынэ!» — з сумам распавядае кабетка з малітоўнікам у руках. «Лепши за ціперашні івейскі?» «У советыня можа быць досьць доброго! — адразея яна. — Бачылі панове, як людзі ромбалі тэ шпіты! О такей грубасці! Божа мой, Божа мой!» Яна вяртаецца з касцёлу і намагаеца гаварыць чыста па-польску. Ёй амаль удаваецца.

Трапляў у «санаторыю» і Пазняк. У дзвінітай клясе наўявае не хадзіць колкі месяцаў у школу: заняўся спортам, выпіску драўляныя колы замест гантэлікай так зачыта, што сарваў сэрпа, нажыў сабе рабатус. Але пасля перарос хваробу.

«Чего вы туц распрашываеце про этого Позняка? Неужели в нашай історыі нет личности, более достойной изучения?» — зlossenіць крічыць нам Стасіна дзябёблія ўнучка. Яна фарбует хату на жоўту. Жоўты і аранжавы — лю-

бімья колеры ў Суботніках. На падворку стаць навуткі «Гольф», вакол пасуцца ссыніні. Стасі, вядома, сорамна за ўнуччына грубінствія. Але я сама яна бандыца.

Пазняк у камсамоле на быў. У адразуненіне ад многіх большінстваў колег. «Як мянэ мама біла палкай за тое, што я ў камсамоле уступіла, — узгадвае Яніз Каравацкіх. — А што ты зробіш? Куды ты без камсамолу тады пашпала б?»

Загадка той Пазняк. Людзі столкі пра яго думалі, што легенды зрасціліся з фактамі. Так і на толькі з фразай пра лучынну, але і з момантамі дзяцінства Стасі Кошчынам апавядала, што Зянон з малітаваў быў за ёсё беларуска. Як стане хто з настайчыкаў паслесікі выкладаць, ён упрочкі з клясы. Маўдзіл, ні буду слушаць на вапшай расейскай мове. У нас усё

мусіць быць па-беларуску.

На суботніцкай плошчы, між касцёлам і прыватнай крамай Кабаковай, давялося пераканацца, што герой пасынка жывуць на толькі ў Зянонавым уழынені. Давялося сутыкніцца з лукашыцкай рэінкарнацый Яніз Нуздрыкай, «белага» шавініста часоў вайны:

Знаєм вас, пралаганісту,
Балабону, антыхрысту!
Беларусь павыдумлялі!..

«Ганчык вяс атсюда нада! Гранатамі! — амаль даслоўна рабе п'яны, начуўшы, што мы цікавіміся Пазняком. — Шчас Суботнікі найму! Што з Польшчай зрабілі, паглядзіце-паслухайце. Мала вам — япчэ прыхалі скоды. Агітатары, твою маць», — і адзінаеца ў накірунку крамы Кабаковай. Добра, што ў руках палатнінна торба, а не абрэз. «Гэта не тутэйшы», —

тлумачыць нам пацанва. «Вы зь Менску? — зыдзіўляецца хлопчык. — дайце газеты пачытаць, што ў Менску робіцца». Хлопец на роверы, як аказаеца, сын настайчыцы беларускай мовы. Гэтыя жўжыкі ўжо падрабляюць на зерніскіладзе. І лягася падпрацоўвалі — зарабілі па 70 тысяч. Праца без выхадных па 6 гадзінаў у дзені.

Дарослыя ж у Суботніках падрабляюць тым, чым і ўся памежная зона. Ганянец маўшыны з Польшчы й Марыямпіло, асабліва пад замову.

Пазняковая купіна

Зіон быў складаны для многіх землякоў. З малітаваў маляваў, фатаграфаваў, глытаваў книгу за книгай. Многа з маці часу бавіў. Быў абасоблены ад аднагодкі, заняты чыста дзіцячымі клюпатаў.

«Закладзена ў яго нешта было», — кажа Стасі Кошчыц. «Іхі род таткі Пазняковая купіна, яку нас тут называлі. Яны ўсе такія, — пачыніярджае Яніз. — Дзед ягоны Яніз нейкую суполку арганізаваў. А маці Ганна? Ехала зь ёй у аўтобусе, дык яна мне казала: «Глядзіш, якія дамы. Хіба можна сумленіна зарабіць грошай на такі палац? Гэта ўсе на крадзенія грошы пастаўлены, і ў іх усё «сан-фіскуюць». А то расказала, што ў Зяноні дома наўява кіліму ніяма — клянёнак. Што Зянон кожны дзень нейкую книгу купляе і што тыкіх книг у яго столькі сабралася, што ўжо на сыненях месца бракуе, дык ён зрабіў палічкі, да столі падвшанія. Нашто, кажу ж, столкі книг, усё адно ён іх не перачытае. Перачытае, дарагая, запісіўвае яна, ён усе гэтыя книги ведае».

«Прыяжджаў да нас і выступаў чыста па-беларуску, — успамінае Яніз. Нешта так месціцца! Прапаведаваў, што ранына напа гасударства было больша, Беларусія была ад мора да мора. А жа чынь, недзя ў Лідзе сказаў, што «хочу з лучынай, а мусім жыць самастойнай», дык нібыта абызвісталі яго». «Хочу з лучынай, але самастойна! — успамінае і Стасія. — Я сама гэта слышала!» — пераконвае яна.

Я вярнуся

Калі ж пачынаеца гаворка пра сеніншнія палітычныя пэрэпэктывы, большасць крывацца. «Шэсьць мільёнаў тон, сем мільёнаў тон. Чаму ж тады ўсё ў краме хлеб усе даражэе, калі такія ўраджай?» «Так дўёга людзі правіць не павінны». «Вы думаеце, што яго нехта тут галасаваў? Усё пакрыта мракам». Або проста, ціхенка, у наш бок: «Пазняк быў харошым чалавекам. Многія яго тут чакаюць».

— Думаете, верніца?

— Верніца! — пэўная Марыя Гражынская.

У гэтай жанчыны такі суветлы твар, што ёй на можна не паверыць. Такія знаюць.

Пах флэскі пльве над мястечкам. А гэты смак белага наліву, што расце на школьнім двары! За яго аддаў бы ўсе смакі стаўліцы. У рачулцы Матруне дагэтуль вядзенца стронга. Зянон, мусіць, сініц тую хіліну, калі зможа зноў вірніцу ў свае Суботнікі, у свой рай. У сваё Вялікое-Вялікое Кіства.

Здымкі Андрэя Лянкевіча

Дзядзька Хрэн

Пазняковы далёкі свяякі больш у Суботніках не жывуць. А былі ж раней, і то які! Як аনэкт, у Суботніках успамінаюць, як малага Зянна маці паслала да дзядзькі Ясі, у якога была мянушка Хрэн. Малы вазьмі дыль ляпі: «Дзядзька Хрэн, дайце посыцілку, мама прасіла!» «Я табе пакажу хрену» — узўвіўся дзядзька, і з папругай за Зянонам. Пра сілу Зянонавага стрычнага брата Казіка Білока хадзілі легенды. Аднойчы гэты цяжкаатлет трактар э-пад лёду выцягнуў.

Эўрапейскія бюрократы прынялі рашэнне, якое цалкам адпавядае палітыцы афіцынага Менску і разыходзіца з эўрапейскім каштоўнасцямі. Таму я лічу яго ганебным. Мае апанты павінны прадставіць альтэрнатывы нацыянальных праектаў. Замест гэтага мы назіраем авантурныя праекты — «аднадзёнкі». Віталі Сіліцкі адказвае Аляксандру Фядуту, Рыгору Мінянкову, Аляксандру Адамянцу ў справе мовы «Німецкай хвалі».

Калі я вырашыў распаёсці звязу з нагоды рашэння Эўракамісіі пра вялчанье «Німецкай хвалі» выключна на расейскай мове, то ўйліяў, якую гэта можа выклікаць рэакцыю ў Беларусі, асаўліва з боку... тых, хто, уласна, і праграваў. Усе ж наўажаўся пайсці на такі крок. Но любая водзівэдзь — гэта нагода для дыскусіі. Прыйшоўся, аднак: не чакаў, што дыскусія пойдзе ў стылі сапсавання глефона.

Такім чынам, некалькі цытат з адказу на сайце «Наше мнение».

«Мы ўсё роўна пльвём у адной лоды і віслеем у адзін бок, ходзічасам і сутыкаемся з анекдатыч-

рускай мэдыйнай прасторы. Я толькі прагтэстую супраць палітыкі выдалення мовы беларускай». Такім чынам, калі ласка, пакажыце, дзе я выступіў супраць расейскай мовы, закліку да байкоўту «толькі таму», што перадачы «будуть на расейскай мове», абураўся распыненіем «аб адкрыцці расейскамоўнага вялчання? Калі ў вас узўнікнёт цікавасць з пошукам, магу пераслаць файнае павелчальнае шкіло».

Тут можна проста злавіць Фядуту і Адамянца на круцільстве, якое мяжуе з маной, і спыніць дыскусію. Але няўжо вышынізная паважаныя аўтары насам-

У духу прарапанды

Апраўдвацца вашаму пакорнаму слугу німа ў чым. Мае артыкулы ў расейскамоўных выданнях, такіх, як «Беларускія новості», я думаю, шмат хто чытаў. І, мабыць, ні Фядута, ні астатаў не прыгадаюць, каб я калі-небудзь станавіўся ў позу і прымушаў каго-небудзь размаўляць са мной па-беларуску, калі мой суразмоўнік расейскамоўны. Гэтак жа і я не збирайся я абінавацца вялчаніем, якога я не аспрэчваю, што без расейскай мовы беларускай мовы. Што нас падзяляе, дык гэта стаўленне да яе зынічніні. Успыльвае куды болып сур'ёзная проблема, звязаная з станам, перспектывамі выжывання і роллю беларускай мовы ў далейшым палітычным разыўціці краіны, уключаючы перспектывы не абысціся, амаль кожны раз, калі заўляецца аб праве уласна беларускай мовы на існаваньне, на ізўных колах пачынаеца гісторыка. Па наступных прычынах:

1) на беларускай мове амаль ніхто не гаворыць;

2) на беларускай мове ніхто (пі амаль ніхто) я не будзе слухаць навін, больш таго, выкарыстаныя беларускай мовай пераводцы апазыцыі ў стан «нацыяналістаў» і

чартку 1990-х прыводзілася маса прыкладаў, як гарманічна сісніюць, скажам, у Фінляндый фінская і шведская мовы. Праз пайтара дзесяцігодзідзя, аднак, спроба выцягнуць беларускую хашу б на ўзворень шведзкай у Фінляндый выклікае панікі ў негалерантнасці. Сеняй, калі паўстае пытаныне пра абарону правой беларускамоўных на карыстаньне ўласнай мовай, пачынаеца «наезд» з упорам на нацыяналізм і ўсе астатаў грахі. Так, абарона беларускай мовы можа і сапраўды пазбавіць вас палітычных дывідэндаў (што вельмі імаверна, маючы на ўвaze і афіцынны дыкурс беларускіх улад, і яго перапе чашткі незалежнай прэсы). Што ж, тыя, хто ішоў супраць большасці і выступаў у абарону габрэяў у 1930-х у Эўропе, рыхавалі жыццём. Але гэта ваша права выбару — заставацца з большасцю ці кіравацца прыкладам караля Дани Крыстыяна X, які пасля таго, як фапісты захапілі яго краіну і пачалі рэпресіі супраць

чатку 1990-х прыводзілася маса прыкладаў, як гарманічна сісніюць, скажам, у Фінляндий фінская і шведская мовы. Праз пайтара дзесяцігодзідзя, аднак, спроба выцягнуць беларускую хашу б на ўзворень шведзкай у Фінляндий выклікае панікі ў негалерантнасці. Сеняй, калі паўстае пытаныне пра абарону правой беларускамоўных на карыстаньне ўласнай мовай, пачынаеца «наезд» з упорам на нацыяналізм і ўсе астатаў грахі. Так, абарона беларускай мовы можа і сапраўды пазбавіць вас палітычных дывідэндаў (што вельмі імаверна, маючы на ўвaze і афіцынны дыкурс беларускіх улад, і яго перапе чашткі незалежнай прэсы). Што ж, тыя, хто ішоў супраць большасці і выступаў у абарону габрэяў у 1930-х у Эўропе, рыхавалі жыццём. Але гэта ваша права выбару — заставацца з большасцю ці кіравацца прыкладам караля Дани Крыстыяна X, які пасля таго, як фапісты захапілі яго краіну і пачалі рэпресіі супраць

Дзе выгадуеце

ным неразуменнем сутнасці рэчаў, як я выпадку зь нядзяйнія заявай Віталія Сіліцкага, які заклікае байкатаваць «беларускія» перадачы «Німецкай хвалі» толькі таму, што яны будуть на расейскай мове», — Аляксандар Фядута.

«Сіліцкі называе рагніны Эўропы з праціўніцтвам адкрыцці расейскамоўнага вялчанія на «Німецкай хвалі» «ганебным». Ён абінавачвае ЭЗ у тым, што той фактывна да палітыкі «афіцыннага Менску», які «прытодна топча права» беларускіх грамадзян «слухаць наўніны на сваіх мове». Захад тым самым, на думку аўтара, «спрыяе ўтрываленню дыктатуры ў Беларусі», — Аляксандар Адамянц.

Сацыялігія талерантнасці

Менавіта так. Я выкладаю праўцэс супраць рагнін Эўропы з вялчаніем выключна на расейскай мове — Фядута прыпісвае мне імкненне да байкоўту «толькі таму», што перадачы «будуть на расейскай мове». Я пэрэчу супраць адсутнасці беларускамоўнага вялчанія — Адамянц абінавачвае мене ў тым, што я абураўся рагнінам «аб адкрыцці расейскамоўнага вялчанія». Каб расставаць усе чаркі над «», праціўнік ўласную заяву: «Я не выступаю за выдаленне расейскай мовы зь бела-

реч не разумеюць розніцы паміж «супраць расейскай мовы» і «за беларускую»? Калі б толькі аўтары — атрымліваю днімі па электроннай пошце працтво ад уласных саброў: «Заклікань да байкоўту перадачы толькі таму, што яна на расейскай, у сытуацыі Беларусі (расей ў цэлым, мабыць), мяккя ка-жучы, непрадуктывна!» Усё, справа зроблена: Сіліцкі стаў праціўнікам расейскай мовы, ні разу супраць я не выступіў.

Дарэчы, аб нападанні. Далей за ўсіх пайшоў каментар Ірыны Рыбаланчык (наколкі разумею, працтво слухачкі) на ўсё той жа «Німецкай хвалі»: «На жаль, наши нацыяналісты на чале з Пазняком падваралі давер да апазыцыі. Адной з памылак палітыкі апазыцыі была (і ёсь) неталерантнасць. Сам па сабе беларускі народ талерантны. А апазыцыя ў свой час спрабавала сядроў іншага сілай навязаць людзям, што праждыкаюць на тэрыторыі Беларусі, абавязковасць веданьне і ўжыванье беларускай мовы». Забаўна, на кінкунты аргумента «галерантнасць» беларускай, які па іроніі, на свой час бліскуча разыўёсць узіміе вельмі паважаныя мною ммы былы выкладчык Алег Манаеў. Талерантнасць, як заўсёды, падаецца аднаока, не пашыраючыся на беларускую мову, а зводзячыся вялчаніем, якую чынама ўзіміе. І зноў-такі, супраць расейскай мовы я ніхто не выступаў, так і не выступае — але вам ўсё роўна ў нагруку Пазняка дадаў. І яшчэ: БНФ нібыта «навязаў» «абавязковасць веданьне беларускай мовы. Ды ў школе яе выкладаюць, урэшце! Хочаце крэтыкаваць за беларускую мову — крэтыкуйце, але напишоў ўесь зводзіць крэтыку за прарапанды ў стылі Мураёўскага — сам напісаў яго ў размовах з некато-

роўнікі яе безабороннай перад дзяржавай прарапандай;

3) выкарыстаныя беларускай мовы абліякуювае «сону прыёму» інфармацыі і ідэі, якія транслююцца апазыцыі і грамадзянской супольнасцю, расейскай ж мове, наадварот, спрыяе зе папырненню і, на вінку, разыўці грамадзянской супольнасці;

4) нарэшце, «беларускі нацыяналізм гаворыць па-расейску», расейская мова не зъўліеца пе-рапакодай для ўмадавання незалежнасці і, як вынік, руху да земяраты.

Па-мойму, аргументы пералічныя карэктны. Паспрабую спыніцца па іх на парадку.

Маральны выбар

Пытаныне мовы — гэта пытаныне чалавечых і грамадзянскіх правоў. Менавіта гэта служыла абрэгнутаваннем для атак на беларусаў з 1990-х (яны будзе спыніцца на прычынах яе нядзяйнай — заўважу толькі, што за свой час менавіта прычына беларускай мовы ў савецкі і «раннебеларускі» часе СМІ спрыяла захаванню яе носіцтваў. Даруіце, але я не прыгодаю народных бунтаваў супраць, скажам, футбольных эрпартажаў на беларускай мове ці супраць радыёстанціў «Беларуская мададзённая». Ціпер, пасля таго як беларускай мове выкінута з інфармацыйнай прасторы, кампанія, вобразна кажучы, за пятнаццаць хвілін беларускамоўнага вялчанія на «Німецкай хвалі» ўжо зъўліеца нечым жахлівым.

Калі ўжо на мяне вешаюць ярлык праціўніка расейскамоўнага вялчанія, якія звычайна, дык чаму, можа спыніцца чытат, я накінуся на «Німецкую хвалі», а не на сайт «Наше мнение», напрыклад? Для таго, што калі ба ўсіх (ну ці амаль ва ўсіх) сферах сытуацыя з беларускай мовай была хоць

Віталі Сіліцкі — палітоля, доктар філозофіі ўніверсітету Ратгерса (ЗША).

Выданыні Ліцэю

Як выдаць книгу? Гэтым пытаннем заклопочаны любы мадалы аўтар, калі няма грошай, адсутнічаюць сувязі, а часам і проста варожа ставіцца колегі. Высьце — некамэрцыйны самвыдат для пачаткуючай, яўна апраўдвае сюжэту. І гэтыя волыт ёсьць у Нацыянальнага гуманітарнага ліэю.

Усё пачалося чатыры гады таму з выданыні ліцэйскай газеты «Трохкунтнік». Час ішоў, і нашы юныя журналісты ды пісьменнікі даследвалі і да іншых праектаў. Чаго толькі не рабілі — і спектаклі стваралі, і дыскі запісвалі, і кіно здымалі, і выставы арганізоўвалі, вось ціпер і да кніг уласных дараслы, выдацены «Незадрэгістраваным выданынем «Трыкунтнік НГЛ імя Я. Коласа». Вось якія пазыўкі ўжо з'явіліся.

«Беларускі Гальфстрім». Усё зміяўтую і канкрэтна. Выданыне граматна падзелена на раздзэльы: «Мы», у якім прадстаўлены творчасць саміх ліцэистаў, «Майстар-клясы» — творчасць выкладчыкаў Ліцэю; раздзел «Каб памяталі!» прысьвячены жыццю і творчасці вядомага гісторыка і выкладчыка ліцэю Ўладзімера Емельянчыка.

Рэдактарская кампанія складаецца з вядомых прэзыдэнтаў: галоўны рэдактар — Франак Вячорка, кураторы — Хрысціна Січукава, Максім Русыць. Яны — лідэры творчай і грамадзкай работы ў ліцэйскім жыцці апошніга часу. А ліцэйскія аўтары таксама не паддакалі, што ў пазіцыі (А. Кажапенка, З. Свярдзелін, А. Паўлоўская, А. Гусева), так і ў прозе (З. Занкеўіч падводзе патэнцыялу — будучы Быкаў!). Матэрыял вартасны і густоўны. Уся гэта «страва» пададзена пад «соўсам» дасыць прадмой Франка Вячоркі і мэтра крытычнага жанру краіны Міхаіла Тычыны. Адзін недахон выданіня — нізкакасны друк.

Ліцэйскі збор твораў юнага талента **Ванкы Булвы** «Мая праўда» выдацены як сапраўдны фірмовы фаліант — з эксклюзіўнай фота, каментарамі да кожнага раздзедзу. Зборнік — сапраўдная хроніка НГЛ апошнія часы, дзе, паводле слоў М. Тычыны, «ключавым словам ёсьць «Ліцэй». І ў гэтым — існая праўда пасты В. Булвы, які мае ярка выяўленыя здольнасці ня толькі тонкага лірыка, але і арыгінальнага сатырыка «эзопа-

спідлішкі

Камфорт на робіць чалавека геніем. Займаючыся на кватэрах, ліцэйсты пішуць кнігі і дэбютуюць у музыцы.

вай школы».

Уладзімер Дзіско, «Імгненьні смутку». Пра книгу вядомага выкладчыка ў аўтара падручнікаў па роднай мове У. Дзіска хochaцца сказаць асобна. Зборнік «Імгненьні смутку» — першая яго книга, хоць сп. Дзіско піша вершы ўсё

жыццё. У кнізе ён асабіста для мяне адкрыўся як цудоўны любоўны лірык. Гама пачуцьцяў і перажываньні, звязаных з найлепшымі хайлінамі нашага жыцця, перапаўняе старонкі згаданага выданія.

Калі табе нікто не дапамагае,

дапамажы сабе сам — зрабі сваю справу і дакажы, што ты ёсьць! І зроблене ліцэистамі — абсалютны приклад для маладых людзей, якія пачуваюць сябе сапраўднымі беларусамі і свабоднымі ўсходнеславянцамі.

Ігнат Маланка

ДЫСКАГРАФІЯ

Задушэўны
рок-н-
рол

Уладзімер
Угольнік.
(р) 2005,
«Ковчэг».

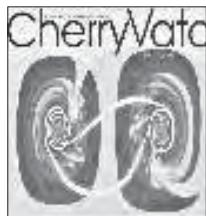
нумароў, парадак якіх мог быць такі ці іншы. Але ж гэты момант, нават у дачынені да звычайнага «грэйтэст гітс», можна было прадумашаць дакладней. Тым больш што матэрыялу хапае.

Тым на меншым тыту, хто раней на чыў Уладзімера Ўгольніка і хocha атрымала ўяўленьне аб ягоных магчымасцях як аўтара, так і выканаўцы, гэта альбом можна съмесьці парашаць. Тут ёсьць што паслушаць. Старыя коні і гітары не сапускоў.

Задушэўны Слухач

Intro
Jagody

Група
«Cherry
Vata». (р)
2004, «Gizmo
Lab Records».

Я невялікі знаўца ў аматараў сучасных камп'ютарных «дадаў», «міксаў» і падобных «дрын-н-пісаў». Наколькі ўдалася даведацца, група гэтая складаецца з трох чалавек, якія хаваюцца пад гучнымі іонацка-фірмовымі псеўданімамі — Хайнц Трой, Дзіямас Рол і Вера Фэйт. Ролі размежаваны гэтак: Вера сціявае, а далей адзін музыка (хіба Трой) выступае як гітарыст, другі ж у патрэбы момант націкае на туго ці іншую «гарачаў» кнопкі камп'утара, у якім знаходзіцца раней запісаныя падложкі ўсіх трэкаў з тымі самымі «дадамі», «міксамі» і ўсім іншым, што яны называюць музыкай. Вядома, што дыск гэтых музыкі лічыць нечым начшталт дэма, папярэднікам нечага куды больш манумэнтальнага й глябальнага, што яны плянуюць запісці і выдаць яшчэ сёлета.

Я ўсё ж люблю музыку жывую. Бо камп'утар — гэта стварэнне, якое, як і жанчыну, разгадаць адразу немагчыма. Тому, слухаючы гэтыя запісы, цяжка здагадаць

ца, што зроблены рукамі і магтамі чалавека, а што зъяўлілі камп'утарныя праграммы ды розныя «Intel»-екутуальныя чыпы. Іншакі кажучы, дзе тут уласна творчасць, а дзе — тэхналёгія. І чым «чреваты» праграмы для стварэння музыкі.

Што да гэтага ўзору прагрэсу, дык ён, прынамсі, не вылікае жадання скінуць з апошнія паверху дарагі як памяць камп'утар 486-DX і назаўсёды развязвацца з мінульым рок-н-ролу. Тут ёсьць нават прысманные моманты, голоўныя з якіх — голас Веры. Голос за вельмі цікавы і рэдкімі тэмбрамі, выразны і глыбокі. Хіба што яня надта трэніраваны. Але ён запамінаеца. Каманды гэтай ўжо паказалася пару разоў у менскіх клубах на спэцыфічных электронных сэйшэнзах, хоць, на мою думку, яна надта ўпісваеца менавіта ў электронную тусоўку. Гэта, хутчэй, адна з разнавіднасцей (пакуль?) андэрґраўнднага, амаль хатнага музыкаўнага, якое можа выйсці на новыя якасны ўзровень, а можа аказацца ўсяго толькі часовым экспрымэнтам. Там, ведаце, можа здарыцца замужжа, войска, сям'я, пошук, чым накарміць нашчадкаў. Тут ужо не да мікасі з дабамі.

Так што пачакаем абяцанага на восень. Шчэры Слухач

Не для
FM

Юры
Міхайлаў. (р)
2005,
аўтарскае
выданыне.

Радзе ўжо вось што: гэтыя песні з аўтарскага, сольнага альбому лідэра групы «Мадэра гард-блюз», дзякаваць багу, на хваліх айчынных FM-станцый наўрад ці пачуеш. Надта ужо яны нефарматныя як па музыцы, так і па зъмесці. Такое ура-

жанне, што Міхайлаў, наведаўшы неяк Андрэя Плясанава, добра пачаставаўся славутымі «плянавымі» напоямі. Аж да таго, што, калі Плясанаву прапанаваў запісвацца, ён быў ужо ня ў стане падыгрывать Міхайлаву на гітары, адно інервова трох рукаў з заціснутымі ў пальцах пэркусійнымі бразгалкамі.

Дыялогі з тэарэтуаром атрымалі адпаведны. Вось назвы некаторых песен: «Запой», «0,7 віна», «Я вып'ю гарэлкі» і на заканчэнні, адпаведна, — «Туга». У аснове музыки — рок-н-рол ды блуз, усе гітарныя партыі Міхайлава неяк здолеў запісаць самастойна. Прычым выйшла гэта даволі ўдала. У кожным разе, не чуваць, кац бы разбіў якую з гітар аб сцяну.

Але ў цэльным альбоме, на мою думку, вельмі выразна адлюстроўвае час. Бо па сутнасці гэта — яшчэ іншае, як своеасабіўныя забытыя «кватэрні», запіс таго, што амаль амала не выконваеца з сцэны (хіба што на клубных вечарынках), а адрасавана найперш блізкім сябрам ды самым загартаваным аматарам творчасці Міхайлава. Ён нібыта вяртае слухачаў у часы Саветаў, калі падобная творчасць ўзнагароджалася ўладамі і таксама была нефарматна для элітэ. А па духу — гэта ўсё ж клясічны блуз. Толькі што створаны ў сучаснай Беларусі ды на той мове, на якой Міхайлава заміраваў на палітынфарматычных падачах ягоі вучобы ў тэатральнь-мастакскім.

Безумоўна, альбом не разылічаны на шырокую папулярызаць, на разгорнутую музычную прэзэнтацию. Ён цікавы найперш як прэміянасць забаронай канцэрту, пазбаўленыя музыкаў канстытуцыйнага права на працу да канчатковай страты сумлення аздымы за культуру чыноўнікамі. Не, не FM'у адрасаваў гэтыя свае на вельмі жыцьцярадасныя песні Міхайлаву, а, магчыма, этым вось каіністичным вужакам, каб паказаць, што жыццё ў «Панараме навін» і жыццё ў блузэ — рэчы зусім розныя...

Нефарматны Слухач

Падарунак для Адэлі

апавяданьне

АДЕЛІЯ КВЯТКОУСКА

СЕВЯРЫН КВЯТКОЎСКІ

Я спазыняюся, я без машины, я заблукай. Што мне рабіць? Ціпер я практична на п'ю, але сёньня вырышай адварвача напоўніцу, як у найлепшыя гады. Вядома, за руль магла б сесыі жонка, але менавіта сёньня я мушу быць сам. Я сам-адзін пасярод заслогаса ядлоўцам бору. Вырышай скарациць дарогу ад чыгункі, ды вось — углідаюся ў цемрадзь, якая навалілася па-трапічнаму раптоўна. Цёплá нават крхку задушна.

У мене добрая візуальная памяць, якая дае плён, калі ёсьць ходзіць якай візія. Я запалі і ўбачыў валун. Што ж, прыядзем ды вып'ем са сробыні антыкварнай пляшкі, падоранай сябрамі на мой нядайні юбілей. У Адэлі ёсць таксама юбілей. У левай кішэні я тримаю срэбную пляшку, а ў правай срэбны... Падарунак для Адэлі ляжыць у майі правай кішэні.

Ці ж мог хтосьці з нас падумаць, што Адэлі перабрэцца са стаіцы ў лясную глушчу? Не, ад гораду я наада далёка. Але ж Адэлі на водзіць аўто і на любіць забітага дачнікамі грамадзкага транспарту. Ціпер Адэлі любіць іграць на раілі, гуляць сярод дрэваў, гушкаца на арэлях з книжкай, піць каву на тэррасе і глядзець на блокі.

У думках я ўжо там — ля арэлі, тэррасы і рапаяля. Трэба шукаць дарогу. Мабільная сувязь тут у лесе чамусці не працуе,

павінна. Што ж, каўтанём з пляшкі ды рушум як-небудзь.

Да знаёмства з Адэлія я ня мог уявіць сабе, што палюблю рамансы. Зрэшты, я і ціпер іх успрымаю толькі ў Адэльчынім выкананьні. Пра нашае знаёмства яна нічога не ведае. Адноўны ў гасціх я пачаў выпадкова запіс і закахаўся ў голас. Ня ў тэмбр, а... Я пачаў хадзіць на імпрэзы, каб хоць раз перахапіць сіны позір, і аднойчы мне пашанавала. Дзесяць недалёка ад мясыні, дзе я ціпер караскасана празь ядовец, на беразе возера ладзілася Купальле. Я блукаў сирод лядзей, нікому не видомы і нікім не заўажаны. Пасля выступу Адэлю атачаў гадоў — часу маіх узгадак і трывезненняў пра се.

На сваім сёньнішнім юбілі Адэлі нікога не запрашала. Я ня ведаў, як быць, алі зранку патэлфонаўав колішні опрынкі саліст: «Пойдзеш?» І я вырашыў. І вырышыў. І вось я тут. А тут цяпрака балата. Дзіўна, ніколі ня думаў, што ў гэтых ваколіцах ёсць балоты... Стол. А куды далей? Хмара на хвіліну адкрыла чырвона-аранжавую величэньню поўно, і я ўбачыў, што стаю акурат пасярод багны. Я патрос пляшку — хопіц на пайгадзіні нісьцены гутаркі з самім сабою. Напрыклад, пра наступную сустрэчу пасяль Купальля.

«А што вы не тэлефануце?» — «А...» — «Які на вас сымпатычны касычомык. Ну, хадзімце, хадзімце, раскажаце». Вялікай кватэра з відам на Стары горад, камін, бутэлька каньяку і кветкі на стале. «Гэты раманс я напісала сёньня вы будзесць першы, хто яго пачуе». — «Я!»... — «У бары ёсць яшчэ пляшка». Я верыў і на верыў рэальнасці. Я... дык я, канечне... відома, я імгнення... «Ну што ж вы?» Яна паклала руку на май, і мы...

Буль! Корч пад нагамі пачаў нісьпешна і ніжумольна асядаць. Страшна. Я намацала пляшку і падрхтаваць падарунак, які назаўжды застанецца пры мне.

— Э, ачкарык, закурыць не найдзёцца? Мэтраў за дзесяць ад мяне намалівалася фігура. Хмара зноў выслабаніла поўно, якія асьвятлілі чалавечку неакрэсленага ўзросту ў кірачах, пінжалу, бейсболцы на галаве і вудай у руках. Я па калена засеў у багну:

— Ты на бачыш?

— Выхунь левую ногу ў бок тага цвягтка. Так. Другую траха ўпірд, тока бліжэй.

Севярын Квяткоўскі — журналіст, працуе на радыё «Свабода».

Гэна, ціпер трохі павярніся. Ня ў ту стороны. Ага, сюдой. Ціпер прыгай да куста. Дзяржы вудачку... Ну во, ачкарык, ты баяуся.

Чалавечак ашчэрыўся гнілаватымі зубамі.

— Што курыш? «Парламент»? Ніфіга сабе! Гарадзкі, што лі?

— Слухай, дзядзьку, як мне выйсці на дарогу да...

— Ты дурны? Якія тут дарогі? — адказаў чалавечак і разам з вудай нырцануў у хмызняк.

Я пагробся праз заразынік у адваротны бок. У бок поўні.

* * *

Адэльчын дом стаіць на самым высокім пагорку навакольля. Да дому вядзе наежджаная дарога: Адэлія любіць быць на самое і заўжды чакае гасціц. Я цудоўна памятаю дарогу, бо апошняя наша сустрэча адбылася на Высокім Пагорку. Дакладней, на сустрэча. Яна ўласнаруч патэлфонаўала і запрасіла. Я не хачу ехаха. Я ж ведаў... Але яна ўмее прасіць: «Мурр, міс сумна, міс самотна». І я сконкнү у машины. На гадзінніку была першай гадзінай. Як я імчалі пра начным горадзе, як сівідраў слой атмасфэры, як лічыў марудныя імгненны! Гэтак я ненавідзе мёртвага ўжо кіроўцу, які акурат на скрыжаванні акурожай дарогі і шашы ўпіліўся ў фуру і заблікаваў рух.

Я спазніўся. Я гэта зразумеў адразу і нават на выключчы рухавіка. З выключальнымі съязлом ужо стаяла іншая машина. Я зайдзіў у прыадыненія дзъверы і пачуч, як у залі рымела канапа і стогні...

Бац! Калі траціш прыгомнасць, які ведаеш, колькі часу ліжаць біз руху. Выглядае, што я ліжу адно некалькі сэкундаў, бо лось? зусім побач праібае сабе дарогу напрасткі праз гушчар. Ці ён спужаўся міне, ці папросту сіліцаўша пэздміновых справах? Уздымнася, падаю, станаўлюся на карачкі. Пагнутыя акулы не разблісці, ліжаць побач з рукою, падаруваю якіхні рэжак. Баліць. Дарога ўвесь час дагары. Ужо блізка. Адэлі...

* * *

На вялікім лужку перад дому стаяць стаілы, на якіх бутэлькі, закускі і кветкі. Усё вакол асьвятлена адысысловіа прывезенімі пражэктарамі. А таму я ўжо зделёк бачу правым вокам (левас заплыло) гасціц. Саліста опрынка тэатру ледзь пазнаць: твар чорны ад запачанай крэві. Смокінг — нібы зьніты з пуздзіла, якое памачалі ў сіласную иму. Адна рука ў саліста ненатуральна боўтаеца, другой ён трымье плот, бо ногі падгіраюцца. Астатнія прысутныя нібы двайнікі саліста — таікі ж пакоцаныя пакамичаныя: іх двашніца, трышніца, сто? Большасць я ведаю, калі не імені, дык у твар. Вунь руды тхарападобны мэн — вядомы ў краіне бізнесовец. А вунь цыбаты хлюст з моднай фрызурай — дырэктар камэрцыйнага тэлеканалу. І таістуна-барадача ў чорных (ночнч!) акулярах ведаю — пазт... Я ўжо ўзняўся з карачак і кулью да замерлай грамады. Усе майчыцац. Глядзяць на дзъверы дому. А можа, у сібі. Я сцісніў у кішэні падарунак. Сція пальца ацалелі руки да хрусту. Колькі цятніцаў наядзіліся маўчаныне? А колькі цятніцаў жыцьцё?

Моўчкі праляцеў какан. Моўчкі пра пойс вужака. Моўчкі з-за плоту міргнулі вайчынныя очы. Рыпнула падлога ў дому, павірнулася клямка...

Я на выпрымаў і выхапіз з кішэні вялікі срэбны рэвалвер, набіты вялікімі срэбнымі кульямі. І тады астатнія імгненна павыхоплівалі сваі пісталеты.

Дзъверы расчыніліся, і на ганку паўстала юбілярка з гітарай у руках:

— Мурр, хлопчыкі... Гэты раманс я прыдумала проста ціпер. Вы будзесце першыя, хто яго пачуе.

І ўсіміхнілася.

Севярын Квяткоўскі — журналіст, працуе на радыё «Свабода».

ЮРАСЬ ПАЦЮПА

Краіна зёлак

Фрагменты бясконцае паэмы

Памяці Зоські Верас

Прадмова

Словы у кнізе скаваліся, крылыцы, як зёлкі, стулішы, лета даўнейшага сцеў, шапты тутэйшых людзей лъюцца, напоўнішы дзеямі формы, дзе іхны думы сэрца прымусаць заўжды біцца, чырвонічы кроў.

*

Сылевамі птушак і сонцам настоена моцна паветра, іх галасы вада перадражнівае з ручайні. Бэзывімі валасамі зусім маладзенчых бровак хочацца твар астудзіць, вецер стайшы ў грудзёх.

*

Сёння — хмары ад ранку нізоткае неба замглі, сціпецца дробны рунец. Толькі — травы акіян слаба ўздыхае пад ветрам. Аднак жа заслона з марлі крие абшары туман, хілчы травы да сну. Перш — багаткі паснулі; і я сядр іх засынаю — сёння, напэўна, Марфай дружбу з Зэфірам завёў.

*

Гучна пад вечар вароны гарлаюць, спаць кладучыся, жабы вакол завялі гімн на гамэрскі лад. Чую фальцэт камарыны; і зредку сабака забрэша. Сыціхла машына ў палёх, скончыла гной развазіць. Хораша мочуць залегчы ў траве халадкавай, што пахне смачна зялёнім шчаём, сенам яшчэ маладым. Вочы ўздымаю угору: а месяц ужо, як гадзінник, сцелюць аблокі пасыцель, зві ветру п'ю сырадой.

*

Дождж пакідае пісмёны вось тут на стале лубаваным; зранку выходжу ў сад, слухаю цені травы. Недзе пад ветрам рытучым ячмень асыкі свае вострыць з вяліканаўской злой ходзіць на пару асот, шчыльна бярозка з бярозай спляліся. Пля дроў нерубаных кот пазяхае ў цішы — цялую нач паліваў. Дойгшая шукас аса ў аксамітнай сцілне сваю норку і перамонжна яссе збройную лесьню ѿ съвета.

Сотні вісомых маствоў, вераўчаных драбінаў у неба сплёті для мяня вінаград, нават прыступкі памыў. Зёлкі, букеты і сылёвы — спляліся і радасць вяшчуюць, кветкі ж рабіны, аднак, кажуць, што восень ідзе.

*

Твары заплаканых яблыкаў сылёвы сцілнею лістамі. Бульбы пад небам рады... Статак прэстых кароў... Колкі разоў ты ўглядзяўся ў блакітную вілгачу прастораў, колкі ты словаў шукаў, каб расказаць на ўесь съвет казку пра замак ружовы зві сляянскіх ільняных аблокаў, праўду пра скочаныя луг, песні пра кропі расы!

Толькі заўжды заставаўся сам-насам з маўчаным прастораў, зь яблыкамі, што з лістоў хітра ўсыміхаюцца ў съвет.

1976—2001 г.

пісаўшы: «Уладальніцы адзінай душы».

Знакі прыпынку

УЛАДЗІМЕР НЯКЛЯЕЎ

* * *

«Самы моцны той, хто стаіць адзінока», — пісатель Колас слоўы Ібсена, запісаныя ён у альбоме Аляксандры Зотовай. Словы гэтыя ня могуць быць выпадковымі, бо адрасаваны жанчынке не староньшай: ёй падараў Колос свой фатаўдымак, над-

сказ апавядання «На пыльнай дарозе». Бліскучая проза.

А вось ягоная ж проза з паказанынёю УГПУ (28.10.1938).

«Я ўпáй бы да ног маёй дачушкі зь ліманта чалавека, які з пагардай да свайго мінулага вырвáў усю нечысьць са свайі душы: «Дочухна мая, Ірушка, радасць мая да самага апошняга майго дня, даруй мне дзеля таго, што ты з самага дня свайго нараджэння ўжо савецкі чалавек... Як я ў гэтыя дні пералому ўсяго свайго жыцця ненавіджу і праклінаю ўсіх гэтых Янак Купал, Якубаў Коласаў, Бядуль, Дубовак і ўсіх іншых, якія, як чэрці душу, сустрэлі мяне калысці ў час маёй маладосці і на-кіравалі мяне на пагіблішную дарогу...»

Крый бока, жаночне, апінуцца ў тым часе на ягоным месцы... І ўсё ж не падобна, што гэта напісаны толькі для съледчага.

га. Зрешты, як бы там ни было — выключны текст. Стылёва — гэта Гоголь пад фінал «Мёртвых душ». Маналёт Чычыкаў вя з ягонымі праклёнамі ўсіму і ўсім.

Пісменнік ва ўсім і ўсюды — пісменнік.

Па натуры Чорны анікі не змагар — і ня дзіва, што за кратамі яго зламалі. Выдатна ведаючы, дарэчы, каго ламаюць. «Раманоўскі», — піша галоўніца тагачасны гэбіст Л.Цанава, — як беларускі пісменнікі вельмі буйны і ўзліяе вялікую каштоўнасць».

Добра, і што?.. «Лічы, — піша далей «літаратуразнавец» Л.Цанава, — што вызваленне Раманоўскага з-пад архыту і выкарystаньне яго на ўскрываючы і выкрыцці... не пасягне нікага падазрэнья».

Гэбіст ва ўсім і ўсюды — гэбіст.

Краіна зёлак

АНДРЭЙ ПРИЧЫНІН

АДАМ ГЛЁБУС

Сучаснікі

2005. Брыль і самакрытыка

Тэксты Янкі Брыля раздражняюць праз ягоную паўсюдную аптымістичную самазадаволенасць. Нават самакрытыка ў Іван Антонавіча са-мазычлівая, такая лагодная, што выглядае не на упрашканье, а на кепска прыхавану шахтельку. Крытыкуючы сябе, Брыль стаіць сваю асабу ў шэршт адмоўных ізразанаку. Ён крытыкуе ўжо не сябе, а гэты адмоўны шэршт, у якім ён самы адмоўны. Вось і прыклад выбудоўванія Брылем адмоўнага съмечцеблічнага шэршту: «Успамінаючы ў Ахматавай, можа, не зусім дакладна: «Із какога сора растут стихі». І хоцьца дадаць: «А самі пасты?» Калі падумаць пра сябе. Асабліва ў начнай адзіноце». Тут яшчэ адзін прыклад: «А можа, яно яшчэ лепши было б — за кожным разам даваць у дужках (ля-янка), (лянка), (лянка)...». І гэтак далей, пакуль зусім не агоркне. Прапаную — і кръху ніемка: і ў самога чашам таксама «інамёкі» бывалі, няшмат, адна ўсё жа...» (З кнігі «Блакітныя зінічы», 2004.)

P.S. Пішучы пра Янкі Брыля, я гублюю маштаб, страчуя стаільную стылістыку, раблюю правінційны. Правінція — тайстудаўня баба, што стаіць у дэзвярах супэрмаркету і замнае іншых рухадца. Правінція і вызначаеца запаволенасцю ў дзеяньнях, у думках, у прыніяціях, рапшэннях. Толькі вось сягонняня бяз гэтай правінційнасці Янкі Брыля ўся беларуская літаратура праста нікчэмна.

1995. Клімковіч і рана

«Бахціка пасадзілі!» — «Ведаю!» — «У камэры ён сам сябе пазногіямі разарваў, і так туго рану раскалупаў, што яго ў бальніцу перавялі... Съмешна!» Мне ад таго аповеду Максіма пра Бахціяра Бахціярава стала ня съмешна, а млосна. Ня я, а Клімковіч з тым Бахцікам разам правдаваў, не на маёй працы, а на ягонай людзей кідаюць у турму за хабар. Фармальна — за хабар, а напраліду — за палітнекаректнасць, за палітнедальнабачнасць, за палітыку. А ён — мой таварыш і паплечнік Максім — млец ад злараднасці. Тут паміж намі і прабегла чорная котка недаверу з раскалупанай пазногіямі ранаю.

Глеб і да Глеба

13 жніўня стартаваў чэмпіянат ангельскага прэм'ер-лігі. Сёлета ўвага да яго ў беларусаў асаблівая. У зорным і магутным «Арсэнале» дэбютаваў паўбаронца нацыянальнай футбольнай зборнай Аляксандар Глеб. А тэлеканал «Лад» дамовіўся пра трансляцыі матчоў прэм'ер-лігі. Прыярытэт «Арсэналу». Зь Лёндану піша Алег Раевец.

Футбольныя рамантыкі

Чэмпіянат Англіі — найстарэйшае ў сусвете першынство, што вядзе сваю гісторыю ад 1889 г. Клубы ж начали стварацца куды раней. Большасць каманд даў вышынага дызінёну, што сёлета ўзялі старт у чэмпіянате, былі застанаваны ў 1870—1880-я гады — час, калі айты беларускай дзэржаўнасці гралі ў паўстанцоўскіх парках пры шляхецкіх сядзібах.

За сто зь лішкім год на брытанскіх віспах пішага чаго зъянілася. Так, чэмпіён Англіі ў 1979 і 1980 г., колісь слáуны «Нотынгем Фэрэст» целяпяеща ціпер у трэціні дызінёну. Звалася ў другі дэвізен і настайшай каманды Англіі — «Шэфілд Юнайтэд» (заснаваная ў 1848).

Ва ўсім сусвете ангельскі футбол любіць перадусім за тое, што тут гульня ізде да самай апошніх хвілін. Каманда можа за пятнадццаць хвілін да канца сутрачы саступаць тры мячы, потым хуценька мабілізавацца, да дзесяць хвілін зраўняць лік, але потым праpusціць яшчэ пару мячоў. Пра глухую абарону, якой так славіцца каманды поўначы Італіі, і гарворкі ніяма.

Мы і яны

Шкадуло, што на трапіў на першы матч на чэмпіянате «Арсэналу» — на Глеба паглядзець. «Кананіры» (так вавуць «Арсэнал») 14 жніўня на родных «Хайбэрэй» прымылі «Ньюкасл Юнайтэд». Але раніцай таго дня я ўжо аддятаў з постстрайкавага Хітру. Зволненныя супрацоўнікі былі адноўленыя

на працы, і самалёцікі разыялеліся з найбуйнейшага лётнічага кантыненту ва ўсе бакі. Паслып'ю нават на трансляцыю матчу на «Ладзе».

Таму давялося задаволіцца праглядам аднаго з суботніх матчоў. Большасць каманды вышынага дызінёну, што сёлета ў лёнданскім бары. Дылемы перада мною не стаяла. Адзін са шматлікіх ірландскіх пабаў на поўначы Лёндану прыпанаўшоў гульню майго ўлюблёнага «Манчэстэр Юнайтэд», які колькі месяцаў таму набыў амэрыканскі мільярдар Малькам Глэзэр.

Толькі па дарозе ў паб непакойла адна пытаныне: чи не зыдзярць ірландцы грошы за ўход?

Месцыцы троі таму мне закарцела паглядзець, у адным зь менскіх бараў-клубаў нейкі футбольны матч. Я патэлефанаваў у гэты клуб і запітаў, колькі капітуе ўход: «Бясплатна», — бадзёра адпартавалі міне на тымы канцы дроту. Толькі вы мусіце замовіць сабе піва і ежы на... 14 тутын. «Рублёў». Амаль паводле Глэзера: «Ой, як далёка нам яшчэ да Эўропы!»

Ірландцы грошай за ўход не зъялі. А хто ж сам адмовіца ад пары шынта добрага «Гінсусу»?

Покуль не началася гульня, я разглядаў інтар'ер памяшкання: партрэты прэзыдэнтаў Ірландыі, фатаздымкі краінды, мата ўсёй краіны, а паасобныя, стылізаваныя пад Сярэднявечча, — гістарычных абласцей. Я не зъдзіўся, каб тут зьбіраліся ахвяраваныя на дэйнайсць «Шын фэйн». Ахвяраваў бы адзін-два фунты.

Міні-Лёндан

Сталіца Англіі пры канцы XX стагодзідзя стала сапраўдным

політнічным горадам. Складваеца ўражанье, што на вуліцах Лёндану беласкуркі лэнданцаў і выхадцаў з Індіі, Бангладэш, Кітая да Афрыкі стала прыкладна пароўн. Такая самая прапорцыя заўважжалі і ў пабе.

Бар належыць ірландцам, матч глядзелі дзесьці пяцёра брытанцаў, двое беларусаў і кітайская грамада зчатых чалавек. Пры канцы першага тайму падцягнулася купка маладзёнёў — індусы, мұлаты, італьянец. Але ўсіх яднала любоў да футболу і «Манчэстэр Юнайтэд», які колькі месяцаў таму набыў амэрыканскі мільярдар Малькам Глэзэр.

Выдзяліўся на агульным тле хіба карэнны брытанец, які гучна хвараў за «пукерачак». Так з'явілася падвойнасць: то з правага прапречца, а то і з цэнтру падкрадзенца. І туншыў такія пажары ў варот наўчіка «МЮ». Эдвін ван дер Сар акурат абаронца Гары Нэйві. Правда, да ненасрэдных сутычак паміж братамі не даходзіла.

У «Манчэстэрэ» вылучаўся Руні, а таксама два замежнікі — галіндзец ван Ністэльрой і адкрыццё чэмпіянату съвету-2002 карзеец Джый-Сунь Пак.

Найбліжы дастасявалася 20-гадовому вундэркінду Ўэйну Руні. Уэйн пакінуў «Эўртан» год таму, перайшоўшы якраз у «МЮ». І кожныя ягоны дотык да мяча стаў дыёны сустракаў сістам. А калі «бычко» атрымліваў на нагах ці добрауга кухтаў ад былых таварышаў па камандзе, стадыён даходзіў да экстазу. Щыра радаўся кожнаму падзенню гульня нацыянальнай зборнай Англіі і калега-заўзятар за маёй сціпнай.

Футбалісты МТЗ-РІПА
абдымаюць
тренэра Юр'я
Пунтуса пасыля
гола, забітага
чэскаму
«Цепліцэ».
Аднак гол не
гарантаваў выхаду
у наступнае кола
Кубку УЭФА.
Матч скончыўся
ўнічию — 1:1.
Матч на выезі
— 25 жніўня.

СЪСІСЛА

3 Хэльсынкі зь перамогамі

З чэмпіянату съвету па лёгкай атлетыцы, што прайшоў у сталіцы Фінляндыі 6—14 жніўня, беларусы прывезлі пяць мэдалей — два залатыя, два срэбранныя і адзін бронзавы, «Золата» на ражунку Надзеі Астапчук (штурханыне ядра) і Івана Ціхана (кіданыне молату), «срэбра» — Рытты Туравай (хадзіба на 20 км) і Вадзіма Дзевятоўскага (кіданыне молату), бронза — у жаночай эстафеты 4 на 100 метраў — Юліі Несцярэнкі, Натальі Салагуб, Алена Неўміржыцкай і Аксаны Драгун.

У агульным мэдальнym заліку (на залатых узнагародах) беларуская каманда заняла пятае месца. Першая — зборная ЗША (14, 8, 3), затым

Расея (7, 8, 5), Этыёпія (3, 4, 2), Куба (2, 4, 0).

Страсці па Грабоўскім

Працігваеца справа форварда нацыянальнай хакейнай зборнай Міхаіла Грабоўскага. Падчас трапенскага чэмпіянату съвету па хакеі было змілене, што ён перадаўшы зь ніжнякамскага «Нафтхіміка» ў склад чэмпіёнату Расеі — маскоўскага «Дынама». Але тут прад'явіў прэтэнзіі казанскі «Ак Барс», які давёў, што Грабоўскі колькі месцыў таму заключыў контракт менавіта з татарскім клубам. І «Ак Барс», і «Дынама» апэлявалі да кантрактаў. Справу перадалі дысцыплінарам камітэту, які, карыстаючыся літарай рэгламэнту, мусіў дыскваліфікаўць беларуса на два гады.

Андрэй Прыкенч

Брат супраць брата

Матч быў цікавы па некалькіх парамэтрах. Летасць «МЮ» фінішаваў трэцім, «Эўртан» — чацвёртым, дый абодва гарады знаходзяцца побач, таму нават выпадае казаньці пра дэрбі паўночна-заходніх Англій.

Рані візітуйкі «МЮ» былі браты Гары і Філ Нэйві. Яны хоць і не блізняты, але здаваліся аднымі цэлым. Але ўлетку манкуніянцы ўзялі і прадалі Філа за 3,5 мільёна фунтаў у «Эўртон». І ў мінулую суботу Ф.Нэйві быў самы заўважны ў шэрагах «пукерачак». То з'явілася падвойнасць: то з правага прапречца, а то і з цэнтру падкрадзенца. І туншыў такія пажары ў варот наўчіка «МЮ». Эдвін ван дер Сар акурат абаронца Гары Нэйві.

Працігваеца членамікі «Манчэстэр Юнайтэд» з лёнданскімі братамі не даходзіла.

У «Манчэстэрэ» вылучаўся Руні, а таксама два замежнікі — галіндзец ван Ністэльрой і адкрыццё чэмпіянату съвету-2002 карзеец Джый-Сунь Пак.

У Англіі ўсё па-іншаму. Каманды пры канцы першага тайму раз'яздаюць на хуткасцях, і ван Ністэльрой на 43-й хвіліне забіў першы гол чэмпіянату 2005/06. А ў пачатку другога тайму другі раз вароты «Эўртану» паразіў Руні. Але, да гонару лівэрпульскага

клубу, ён працігваў у партра змагаца да апошніх сэкунд. Трэнер Дэвід Моец рабіў замены, наўвав выпусціць аднамамілца «коўча» «МЮ» сэра Алекса Фэргонаса — гульца зборнай Шатландыі Дункана Фэргонаса. Не дамагаў Абараона «Манчэстэрэ» быў непрыступнай.

Клуб беларусаў

У наступным туры 21 жніўня (нядзель) усіх чакае лёнданскае супэрдробі. Жывыя этэр на «Ладзе», «Арсэнал» наведаеца ў госьці да чэмпіёна краіны «Члэсі». Глэзэр даў паспрабу ўзыць рэванш за парэзіту 7 жніўня ў матчы за супэркубак Англіі.

Цікавыя наступныя паралелі. «Арсэнал» — клуб поўначы Лёндану. Шпанцыруючы вуліцамі паўночнага Лёндану, пастаянна сустракаюць маладзёнёў у сколаках «Арсэналу», аўтамабілі з сымболікай «кананіраў», нават сяляті клубу ў вонкавых хатаг-катэдзікі.

Менавіта па поўначы брытанскай сталіцы знаходзіцца найбуйнейшы асяродак прысутнага беларусаў на Туманіні Альбіёне — у раёне Фінчлі месцыцца комплекс беларускіх будынкаў — Беларуская бібліятэка-музей імя Ф. Скарыны, беларускі інтэрнат для «Мар'ян-Хай». А «Беларускі дом» згуртаваныя беларусаў Вялікай Брытаніі наўгуду знаходзіцца за некалькі сотні метраў ад стадыёну «Хайбэрэй». І цінкер Аляксандар Глеб з шасці лёнданскіх клубаў спыніў выбар на «кананірах». Вось такія новыя формы беларускай прысутнасці ў Лёндане.

